

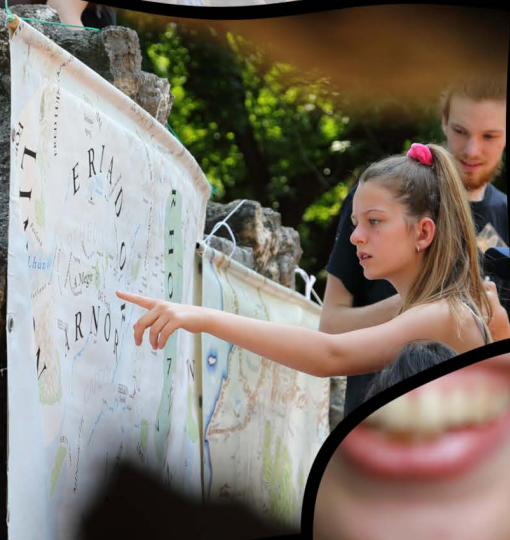
XVIII. évfolyam, II. szám
2021. július

Lassi Lassi

A Magyar Tolkien Társaság
Hivatalos kiadványa

TLV DÖNTŐ 2021

BEKÖSZÖNŐ

Megint itt a nyár, sőt, mostanra egész sok el is telt belőle. Szerkesztőségünk hónapok óta szorgosan dolgozott ezen a számon, de végre mi is hátradőlhetünk: innen a tietek, olvasóké a terep.

Ebben a számban tíz különböző rovattal is készültünk: igazán újdonság nincs köztük, de a korábban egymást váltók közül most egyikről sem akartunk lemondani. Beszámolókból kétfélet is gyűjtöttünk: néhány online eseményről csak a krónika és a beszámoló közötti átmenetet jelentő rövidebb írásokat, míg más esetekben maradt a szokásos egyoldalas terjedelem. Ajánlókat olvashattok játékról, zenéről, filmről és könyvről – a *Tolkien világi* magyar megjelenésével interjúban is foglalkozunk. Tanulmányt közlünk az újonnan megválasztott Elnökség minden olyan tagjától, aki még sosem volt főszerkesztője a *Lassinak*. A Nyelvész rovatban a rúnák vannak soron, a sindarin és a quenya ezúttal a Talányok közt bukkan fel. A Kisokos visszatér az MTT, azon belül a KÖMT történetéhez, *A Gyűrűk Ura* magyar megjelenésének 40. évfordulója alkalmából pedig a három fordítóról és a kiadás előzményeiről emlékezünk meg.

Szeretnénk még egyszer megköszönni a támogatást minden olvasónknak, aki akár a saját példánya megvásárlásával, akár további adománnyal hozzájárult ahhoz, hogy a *Lassi Laurië* továbbra se csak a képernyőkön, de nyomtatásban is megjelenhessen. Szerkesztőségünk továbbra is szívesen látja a kiadvánnyal kapcsolatos visszajelzéseiteket, ötleteiteket, illetve közlésre szánt saját alkotásaitokat a lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu e-mail címen; emellett most már a *Lassi Laurië* Facebook-oldalon keresztül is felvehetitek velünk a kapcsolatot.

Jó olvasást, jó szórakozást!

Szonja & Metaflora

TARTALOM

KRÓNIKA

2021. január–június 3

BESZÁMOLÓK

Köszöntő – Szeminárium – Tolkien-olvasás napja 4
 Online Tolkien Klub – Virtuális Beltaine 5
 Prancing Pony Podcast Moot – Lustrum Day 6
 Tolkien Napok 7
 MTT közgyűlés 8
 Tolkien Levelező Verseny 9

TANULMÁNYOK

Tolkien történelemszemlélete 10
 Tolkien muzsikája 13

NYELVÉSZ

A Certhas Daeron magyar verziója 15

INTERJÚ

Tolkien meséi és világi 18

TALÁNYOK

Névkereső – Törpök és sárkányok 20

AJÁNLO

A mi korunk nagy csatája 21
 A Gyűrűk Ura Online 23
 Halandó hősök éneke 24
 A szovjet Gyűrűk Ura 25
 A szilmarilok, ahogy még sohasem olvastam 26
 Középfölde helyszíneinek ihletői 28

JRODALOM

Kedves Naplóm! 29
 A siker titka 31

MEGEMLEKEZÉS

A Gyűrűk Ura első magyar kiadása 32
 Réz Ádám 33
 Göncz Árpád 34
 Tandori Dezső 35

KISOKOS

Mi kell egy jó KÖMT-höz? 36

Lassi Laurië – A Magyar Tolkien Társaság hivatalos kiadványa □ Magyar Tolkien Társaság © 2021
Székhely: 1203 Budapest, Török Flóris u. 19. □ **Felelős kiadó:** Deák Adrienn, Mikešy Anna, Sági Kiss Dániel
Szerkesztőség: lassi.szerkesztoseg@tolkien.hu □ **Rendelés:** lassi.rendeles@tolkien.hu

Főszerkesztők: Orthmayr Flóra, Selmeczi Szonja

Szerkesztőség: Bartók Nagy Tamás (Toma), Csermely Szilárd, Derényi Róbert, Forgács Máté (Hirannor Luinthôn), Karakas Dániel, Pálfi Botond □ **Lektor:** Barna Bálint (Gandalf) □ **Tördelő:** Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

Design: Szerján Krisztina □ **Tengwar font:** Parmaite by Måns Björkman

Címlapkép: Szűcs Luca (@weero_design) [Művészeti Pályázat 2020] □ **Borítók:** TLV: Kostyál Zsigmond (Sú), Papp Miklós Levente (Adanedhel) • KÖMT: Blaž Berlec, Bihari Anikó (Newra), Kiss Tünde, Orthmayr Flóra (Metaflora) • Szlamcsik Máté [Művészeti Pályázat 2020] • A belső borítót szerkesztette: Bartók Nagy Tamás

Nyomta: Raszter Nyomda • HU ISSN 1589-6315 (nyomtatott) • HU ISSN 2560-1598 (online)

WHAT'S ON-TIMELINE

3

A quick overview of Hungarian Tolkien Society events and other news from January to June: we held meetings and lectures online through May and celebrated our 19th anniversary already offline in June. Our new Chair for the next three years was elected in May. *The Worlds of J. R. R. Tolkien* and *The Young Tolkien* were published in Hungarian this spring.

WHAT'S ON-STORIES

4

Short accounts of various online events of this spring, both Hungarian and international: besides the **Tolkien Toast**, our **Tolkien Reading Day** and **Online Tolkien Clubs**, the TS's **Tolkien Seminar** in February, the **Prancing Pony Podcast Moot** in May and Unquendor's **Lustrum Day** in June are also featured here. Longer articles report about our 'Tolkien Days' event, the online **Annual General Meeting** and the **Tolkien Mailing Competition**.

TOLKIEN STUDIES

Historiographical aspects in Tolkien's works

10

Adrienn Deák's paper compares European views on history with those of the inhabitants of Middle-earth, inferred from the way Tolkien composed their annals and chronicles.

The Music of Tolkien

13

Anna Mikešy discusses the importance of music and songs in the life of J. R. R. Tolkien and in the world he created.

LANGUAGES & LETTERS

Certhas Daeron for Hungarian

15

Adapting the Tengwar and Angerthas writing systems for different modern languages is common enough. But how can one indicate the changes between the early Sindarin and the later Dwarvish versions of the same rune alphabet while using it for another language? Viktória Fehér faced this challenge in the course of her preparation for our summer camp in 2019.

INTERVIEW

Tales and Worlds of Tolkien

18

Our guest is **Anikó Németh**, the Hungarian translator of *The Worlds of J. R. R. Tolkien* by John Garth. She has also translated some writings of Tolkien's published in 1994-1996.

RIDDLES

20

The first task asks you to pair some Sindarin names with their Quenya originals. The crossword puzzle focuses on dwarves and dragons.

REVIEWS

21

There are games (**The Middle Earth Strategy Battle Game** and **The Lord of the Rings Online**), music (the band **Summoning**), and strange objects from the grey past (**Khraniteli**, the Soviet LotR adaptation and **The Home of the Gods**, a short-lived, illegally published Hungarian fanfic version of *The Silmarillion*) is also introduced in this column, as well as *The Worlds of J. R. R. Tolkien*.

LITERATURE

29

Balázs Kalla's short story, *Dear Diary* (which came in second in our literary competition of 2020) tells about the fall of Sauron from the unexpected viewpoint of a Mannish slave. Kati Jóba's acrostic entitled *The Secret of Success* won the Tolkien Days poetry competition this year.

IN MEMORIAM

32

The Hungarian translation of *The Lord of the Rings* was published forty years ago, in the summer of 1981. Besides the story of the publication, we are remembering its three translators: the first eleven chapters and the appendices are the work of **Ádám Réz**, and after his early death **Árpád Göncz** continued with the prose, while **Dezső Tandori** translated the remaining poems.

BEGINNER'S GUIDE TO MTT

The Recipe of the Creative Autumn Meeting

36

Szonja Selmeczi summarises the history of our autumn meetings by listing the 'ingredients' we habitually all expect of such events by now: a small town, a school building, creative workshops, stage night and parties, foreign guests and, of course, a bit of Middle-earth.

2021. JANUÁR–JÚNIUS

Írta: Orthmayr Flóra (Metaflora) és Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

Táv-tavas

Az év elején továbbra is nélkülöznünk kellett a személyes találkozókat, így idén január 3-án (a Professor születésnapján) és március 25-én (a Tolkien-olvasás napján) is csak a Teamsen gyűlhettünk össze.

Online (interaktívan a Microsoft Teamsen és a Facebookon közvetítve) folytatódott az őszi félévben megkezdődött **Tolkien Kurzus és Akadémia** előadás-sorozat is, a videók azonban a vizsgaidőszak végeztével már csak a regisztrált résztvevők számára elérhetőek.

A **Tolkien Napok** idén nemcsak abban volt rendhagyó, hogy szintén online tartottuk, hanem az időpontja és hossza is változott: március utolsó hétvégéjének mindkét napján csatlakozni lehetett az előadások hallgatásába. Virtuális programokkal is készültek a szervezők: online szabadulószoza, társasjáték, beszélgetések várták az érdeklődőket. A bemutatáson került sor a művészeti pályázat eredményhirdetésére és a Magyar Tolkien Társaság díjazottainak kihirdetésére. A **Mathom-díjat** idén Orthmayr Flóra (Metaflora), **Csavar-dí(j)at** Forgács Máté (Hirannor Luinthôn), Kriston Ágnes (Lindórie) és Orthmayr Flóra (Metaflora) érdemelte ki. **Díszoklevelet** kapott Kaszab Zsuzsanna (Melian) a KószaKommandó vezetéséért, Simon Csaba Péter (fqdqk) pedig a KÖMT-ök szervezése során nyújtott munkájáért.

Az **Online Tolkien Klub** áprilistól júniusig megrendezett összesen öt alkalmán a kvízeket, online társasjátékokat és VersesTalit sokszor éjszakába nyúló beszélgetés, illetve a Virtuális Beltaine esetében gitározás és énekszó zárta.

Most először valódi helyszín nélkül, teljes egészében a Teamsen keresztül kellett megtartani a májusi **közgyűlést** is, ahol a szervezeti tagok Deák Adrienn (Pillangó), Mikešy Anna (Éogil) és Sági Kiss Dániel (Alew) társelnöki hármasát választották meg az egyesület vezetésére a következő három évre, a Felügyelő Bizottságba pedig az eddigi tagokat választották újra.

Nyarkezd

Június közepén tértünk vissza az online világból a valóságba: 12-én zajlott a **Tolkien Levelező Verseny** csapatos kategóriáinak élő döntője és eredményhirdetése a Margitszigeten, a kószák pedig ezalatt az Országos Kéktúra Felsővadász és Bódvaszilás közötti szakaszával folytatták a „Másfélmillió lépés Beleriandban” projektet. Június 18-án ünnepeltük az MTT 19. születésnapját (utólag) és a nyári napfordulót (előre) a **Líthas** keretében a technobuli által

elfoglalt szokásos helyszín helyett a szomszédos réten, és itt adta át az új Elnökség a korábban bejelentett idei díjak mellett Kiss Kincső (Thilanna) **Galadriel-díját** is, amelyet még a tavalyi Közgyűlés ítelt oda.

További tervek

Az újonnan (hobbit lámpásokkal és megyei anekdotákkal) beindult **kreatív klubsorozat** mellett a nyár nagy várakozása természetesen a tavalyról elhalasztott augusztus végi hobbittábor, a **Vigasság a Dombon túl**. Megint aktív a KószaKommandó, bár nyáron szokás szerint inkább rövidebb, illetve éjszakai programokkal. Szeptember utolsó hétvégéjén élő szerepjátékot rendezünk: az **Azanulbizar LARP** története a nagy törp-ork háború idején játszódik. Hogy a továbbiakban mit tesz majd lehetővé a nemzetközi helyzet és a szervezői lelkesedés, azt még meglátjuk, mindenesetre folytatódik a Kreatív Klub, szeptember 10-ig lehet pályázni az idei Kreatív Őszi Művészeti Találkozó és Tolkien Levelező Verseny megszervezésére, és megkezdődtek a jövő évi 20. MTT-születésnap és 6. Tolkien-konferencia előkészületei is. Az aktuális hírekért kövessétek a Magyar Tolkien Társaság **Facebook-oldalát**, illetve érdemes feliratkozni a **Tolkien.hu** tematikus hírleveleire is.

Megjelenések

Februárban jelent meg magyarul a *Tolkien világai*, majd áprilisban a franciából fordított *Az ifjú Tolkien*. A második félévre csúszott *Az elveszett út és más írások*, és két fontos angol nyelvű kiadványt is ígérnek az őszre. Szeptember 2-án jelenik meg a Carl F. Hostetter által szerkesztett *The Nature of Middle-earth* (Középfölde természete) amely korábban csak időszakos kiadványokban vagy egyáltalán nem publikált, leíró jellegű kései Tolkien-szövegeket tartalmaz például gondori folyókról és jelzőtüzekről, a szavak nélküli kommunikáció működéséről, illetve arról, hogy kinek nőhet szakállja. Októberben pedig *A Gyűrűk Ura* új, harminc eredeti Tolkien-illusztrációt tartalmazó, egykötetes angol kiadása várható. Az Andy Serkis által felolvasott teljes szövegű *A Gyűrűk Ura* hangoskönyv szeptemberre készül el. A New Line Cinema, a Warner Bros és a Sola Entertainment egy Pörölykező Helm történetét feldolgozó egész estés animációs filmen dolgozik *A Gyűrűk Ura: A rohírok háborúja* címmel, a japán Kamijama Kendzsi rendezésében. Az Amazon-féle másodkori sorozatot pedig jelenleg 2022 közepére ígér.

HÁROMSZOROS KÖSZÖNTŐ

2021. január 3.

Írta: Orthmayr Flóra (Metaflora)

A Tolkien-születésnap köszöntő (Tolkien Birthday Toast) a Tolkien-olvasás napjához hasonlóan a brit és nemzetközi Tolkien Societytől származó hagyomány: január 3-án világszerte helyi idő szerint este kilenckor emeljük poharunkat „A Professzorra!”. 2003-ban az első ilyen alkalom napján tartotta a Magyar Tolkien Társaság is az első Tolkien Születésnapot, így lett annak állandó záróeleme a köszöntő, avagy „koccintás”. Idén viszont hiába esett végre hétvégére január 3., nem volt hozzá nagyrendezvény: a hiányérzet csillapítására csak egy online Kahoot-kvizt dobtunk össze délutánra, a szokásos esti koccintás elé.

Ami nem jutott hamarabb eszembe, hogy – bár a közép-európai időzónán belül szükségszerű az ütközés –, ha egy kicsit utánanézek, talán csatlakozhatnék

minden órában máshova online eseményre... Így csak három országot jártam végig: a kvíz után Szlovéniában kezdtem egy Zoom-beszélgetésben, ahol holland és szlovák tolkienita ismerősök is felbukkantak – majd a kritikus pillanat előtt „hazasiettem” a Magyar Tolkien Társaság Teams-hívásába, ahol a szokásos vers felolvasásának utolsó szavával hangzott el a köszöntő, pár perccel kilenc után. Ez az apró pontatlanság csak addig bosszantott, amíg meg nem érkeztem a hagyományt indító Tolkien Society Zoomjára, ahol angliai kilenckor még a felvezető beszéd sem kezdődött meg. A csúszás azonban itt sem volt komoly, hamarosan elhangzott a tószta, egymás után három is: a királynőre, a távollévő barátokra és végül a Professzorra.

TOLKIEN SZEMINÁRIUM

2021. február 13.

Írta: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

Február 13-án tartotta meg a brit Tolkien Society az idei első online konferenciáját, a Tolkien Seminart. A fő témakör Tolkien XXI. századi fogadtatása és befogadása volt. A téma nagyon is aktuális, hiszen Peter Jackson filmjeinek megjelenése óta Tolkien művei hihetetlenül népszerűek lettek, továbbá korunk embere egészen máshogy viszonyul a tolkien irodalomhoz, és más lencsén keresztül szűrve, másként látja a világot, mint a korabeli olvasók.

Az előadók azt vizsgálták, hogyan jelennek meg korunk médiумаiban Tolkien történetei, hogyan változott a képünk a Professzorról, valamint a felfogásunk a műveiről.

Az előadások több irányból próbáltak választ adni a kérdésekre: az irodalom, képzőművészetek, fordítások, oktatás, és a szórakoztatóipar szempontjából is érdekes felvetéseket hallhattunk. Rálátást kaptunk arra, hogyan adaptálódott Középfölde a számítógépes játékok, a kortárs grafikusok és a társasjátékok világába, amelyek sokak számára az első kapcsolódási pontot jelentik Tolkien világa felé. Az előadások megtekinthetők a Tolkien Society YouTube-csatornáján.

Azóta megtartották a következő konferenciát is július 4-5. között Tolkien és a diverzitás témában.

TOLKIEN-OLVASÁS NAPJA, AVAGY TOLKIEN READING DAY 2021

2021. március 25.

Írta: Kiss Tünde

Március 25-én – Sauron bukásának napján – az idei évben is megrendeztük a Tolkien-olvasás napját. Mivel az esemény a pandémia harmadik hulláma alatt történt, sajnos az idei évben is online volt, hiába hiányoztak már nagyon a barátok, az élőszó és a találkozások. Pont a körülmények miatt a brit Tolkien Társaság (amely minden évben a témát választja) a „Hope & Courage”, azaz „Remény és bátorság” köré szervezte az idei eseményt.

Lehetett volna előre felvett videóval is csatlakozni a felolvasókhöz, de senki nem élt ezzel a lehetőséggel.

Viszont sokan voltunk, és minden résztvevő élvezte az együtt töltött időt, így három órán keresztül olvastuk a reményt keltő sorokat, a bátorságról szóló részeket. Természetesen volt szó Éowynról, Frodóról és Samuról; olvastunk verseket, történeteket szinte minden megjelent könyvből. Icke szokás szerint angolul, illetve Estel quenyául is olvasott, ez már szinte szertartásszerű.

A 2022-es eseményen, remélem, már élőben vehetünk részt, könyvekkel körülbástyázva egy könyvtár mélyén.

ONLINE TOLKIEN KLUB

2021. április–június

Írta: Mészáros Dorottya (Dorawyna)

Az elmúlt néhány hónap bezártsága után már nagyon hiányzott valamiféle bensőséges hangulatú, szintiszta MTT-élmény, és az áprilisban kezdődő Online Tolkien Klub éppen megfelelt erre a célra – sőt, az én elvárásaimat mindenképpen túlszárnyalta. A Microsoft Teamsen megrendezett eseménysorozaton az ismerős arcok között sorra felbukkantak olyan vendégek is, akikhez korábban még nem volt szerencsénk, és mind együtt osztozhattunk a vicces, szórakoztató és érzelmes pillanatokban. És éppen

ez volt a lényeg: Éogil és Metaflora odaadó szervezésével mindig mi, jelenlévők alakítottuk a programot a saját szájízünk szerint. Kipróbáltuk magunkat a Tolkien Napokra készült kvizekben, Szofi vezetésével részt vehettünk egy igazi VersesTalin, ahol egymás felolvasott költeményeit elemeztük – és akadt olyan alkalom is, mikor előre megadott témáról beszélgettünk. Április 30-án a Klub rendhagyóra sikeredett, mivel egybefonódott a hagyományos Beltaine-ünneppel.

Persze, ha kicsit elfáradtunk, akkor sem unatkoztunk. Ilyenkor általában a Skribbl nevű, online rajzolás-kitalálás játékban mértük össze a tudásunkat, tolkieni szószedettel (benne sok variációval az ezüstkanalakra!) – a legszebb alkotásokat össze is gyűjtöttük. Sőt, egyik este még egy rögtönzött Fedőnevek-bajnokságban is részt vettem. Aztán volt még itt kötetlen beszélgetés, meséltünk róla, hogy szerettünk bele ebbe a világba, bemutattuk a Tolkien-gyűjteményünket, éjszakába nyúlóan emlékeztünk, és tervezgettük a jövőt. Sokszor mi magunk sem tudtuk, mi sült ki a programból, de a lényeg, hogy jól éreztük magunkat – együtt.

Kép: Matola Szilvia (Hemhet) [Pólóminta pályázat 2021]

BELTAINE-BESZÁMOLÓ

2021. április 30.

Írta: Kriston Ágnes (Lindórie)

Valahol nagyon furcsa, hogy az első Beltaine, amire eljutottam, online volt megtartva. Egy kicsit gyűjtöttem a bátorságot, mire a bekészített mécsessel (zöldet nem találtam, de kamerán át a fehér is pont ugyanannyira ég) és zöld pohárral csatlakoztam a Teams híváshoz. Az elején egy nagyobb nosztalgia-hullám volt, a résztvevők elmesélték, hogy ki, mikor és hogyan találkozott az MTT-vel, ki hogyan tévedt el korábbi Beltaine-ra menet, mik voltak a legemlékezetesebb pillanatok és hasonlók. Egy idő után megjelent a chatben a tábortűz képe is, majd Ádám egy gitárral, és elkezdett énekelni. Régi MTT-s nótákat, verseket, tábortűz mellé való dalokat, ami csak eszébe jutott, vagy amit kértek tőle. A technika korlátai miatt (egyszerre egy hívásban többen lehetetlen énekelni) általában egy valakinek volt bekapcsolva a mikrofonja, a többiek pedig látszott, hogy a kamera mögött csendben szintén énekelnek. Csudálatos és hangulatos este kerekedett ebből, és remélem, hogy jövőre már lehet élőben is menni. Köszönjük Meliannak a szervezést.

Kép: Kiss Tünde

PRANCING PONY PODCAST MOOT

2021. május 15–16.

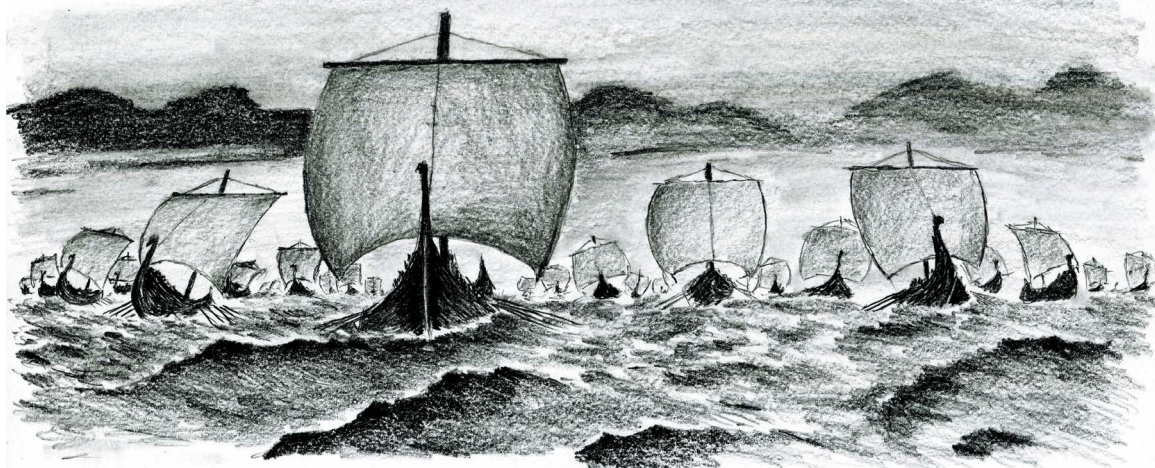
Írta: Mészáros Dorottya (Dorawyna)

Hogy hol voltam a hétvégén? Otthon. A gép előtt. Hajnalig ébren. A látszat azonban csal, néhány napra egy mozgalmas online világba csöppentem.

A Prancing Pony Podcast első digitális találkozásán a világ minden pontjáról bejelentkező Tolkien-szakértők és elhivatott rajongók osztották meg egymással kutatásaikat, gondolataikat, verseiket, mémjeiket (illetve a Tolkien-gyűjteményükről lőtt fotóikat). A közös élmény mellett egy közös téma, a digitális megújulás, úgy is mondhatnánk, felépülés kovácsolt össze minket, ami az online rajongói táborok és természetesen J. R. R. Tolkien munkássága nélkül elképzelhetetlen lett volna az elmúlt egy évben. Egy kőkemény hajnali kvíz után számos előadáson sírhattunk és nevehettünk ebben a néhány napban, többek között megtudtuk, Tolkien-t hogy segítette át a kora internete, a levélírás az élete nehézségein, a

kertek világmegújító szerepéről beszélgettünk (legyen szó a Megyéről vagy Lothlórienről), és szóba került, milyen a rossz fanfiction – ha egyáltalán van olyan. A rendezvény sztárvendége, Tom Shippey rekordot döntött: egy óra alatt ráébresztett, hogy több évtizedre elég olvasnivalót kell bepótolnom, és a két házigazdánk, Alan Sisto és Shawn E. Marchese is kitett magáért, ugyanis egy élő podcast keretében feszegettek érdekesebbnél érdekesebb témákat.

Utólag bánom, hogy néha aludnom kellett, ezért egy-két programról lemaradtam – ezeket majd később visszanezém –, de elképesztő élmény volt olyan rendezvényen részt vennem, amelyen személyesen nem tudtam volna. Hiába az életünk része most a bezártság, egy másik ajtó, ha egy hétvégére is, de kinyílt. Kíváncsi vagyok, mi más rejtőzik még mögötte.

Kép: Korponay-Szabó Péter (Syrq) [TLV 2020/2021]

LUSTRUM DAY

2021. június 19.

Írta: Orthmayr Flóra (Metaflora)

Még tavaly márciusban érkezett az MTT-hez az első „save the date”-meghívó az idén negyvenéves holland Unquendor Tolkien Társaság ötvenkénti Lustrum Ünnepeére, amelyet akkor még személyes megjelenéssel terveztek június utolsó hétvégéjére. De, mint annyi minden más, ezt is újra kellett gondolni, így a Lustrum Nap is online, mégpedig Zoomon valósult meg, egyetlen szombat délutánba sűrítve. Az esemény fő témája Númenor volt, ehhez többé-kevésbé kapcsolódó programok zajlottak párhuzamosan két „helyszínen” (a két Zoom breakout room Andustar és Orrostar néven szerepelt). Nem csak a hallgatóság volt viszonylag nemzetközi, az előadók között is volt francia, spanyol és

angol, így maguk az előadások nagyrészt angolul zajlottak, a megnyitó beszédet, a kvízkérdéseket és néhány egyéb információt a holland és angol között folyamatosan váltogatva mondtak el, és számos nyelven olvastuk fel *A hobbit* első versét. Volt továbbá zene, főzés, földrajz (az egyik előadáson Númenor térképe kapcsán derültek ki érdekes részletek Írországgal, Franciaországgal, a Magányos Heggyel és Belerianggal is összevetve) és köszöntők, de az egész változatos (és elegáns, tizennyolc oldalas programfüzetben ismertetett) program hat óra alatt le is zajlott, bár a programot záró Namárié-ének után még egy darabig nyitva állt a Zoom a levezető csevegésre vágyók számára.

TOLKIEN NAPOK

2021. március 27–28.

Írta: Lázár András

Életem első, a Magyar Tolkien Társasághoz kötődő eseményén vehettem részt 2021 tavaszán. Március 27-én és 28-án rendezték meg a Tolkien Napokat, s az ugyan nem ért váratlanul, hogy az elhúzódó járvány miatt a program az online térbe kényszerült, annál meglepőbb volt, hogy ennek ellenére is ilyen maradandó élményben lehetett részem.

A Tolkien Napok nem egyetlen esemény, de kész eseménysorozat volt. A Microsoft Teams felületén két napig szó szerint reggeltől estig egymást váltották az átfogóbb jellegű ismeretterjesztő előadások, a témájukban specifikusabb workshopok és az interaktív kísérőprogramok. De interaktív volt minden: akár szóban, akár írásban merült fel bármilyen kérdés az adott témával kapcsolatban, minden előadó, sőt, sokszor a hallgatóság egy része is készségesen válaszolt, javított, fűzött hozzá megjegyzést, hozott vonatkozó idézetet.

De mit is beszélek? Ez nem az első, hanem a második alkalom, hogy a Társasággal találkoztam: két nappal a Tolkien Napok előtt tartották a Tolkien-olvasás napját, ahol a Professzor műveiből olvashatott fel bárki, a saját és mindenki más szórakoztatására. Ennek témája a sokat ígérő „Remény és Bátorság” témakör volt, s a Tolkien Napok is innen kölcsönözte tematikáját. Így, bár a fő vezérfonál adott volt, azt több irányból megközelítve nagyon változatos és színes előadásokat hallhattunk. A teljesség igénye nélkül: volt szó a sasok sokat vitatott szerepéről, a Hatalom Gyűrűinek működéséről, Tolkien nőalakjairól, a Nyugatra hajózás szimbolikájának kérdéseiről, a nazgûlokról; a workshopok java része a számomra különösen izgalmas tengwar írásmódokkal, illetve a tünde nyelvekkel és megtanulhatóságukkal foglalkozott; a kísérőprogramokon pedig mécseskészítés, portrérajzolás, kiállítás-vezetések és a tudást jócskán próbára tevő kvízek zajlottak.

Nehéz bármit is kiemelni, ha egyszer ennyi érdekes dolog történt ilyen rövid idő alatt. A Tolkienről egyetemi kurzust is tartó Füzessy Tamás (Ankalimon) előadásai reményről–bátorságról, szabad akaratról, másodteremtő erőről mint „varázslatról” mind lebilincselőek voltak. Rákos-Zichy Johanna egy monológján Elrond szemszögéből azóta mosolygok: „Az apukám csillag, az anyukám madár, a lányom halandó lett, a két fiam fogalmam sincs, még nem döntötték el... Azért remélem, a feleségem vár valahol a túloldalt.” Külön említést érdemel John Garth, a magyarul *Tolkien világi* címmel újonnan megjelent könyv szerzője, aki „Eärendil, the Messenger of Hope” címmel tartott előadást Eärendil karakterének fejlődéséről, szerepéről,

történelmi vonatkozásairól. Az előadás tartalmassága mellett egyrészt olyan mesés brit akcentust, mint neki van, keresve sem találni, másrészt miután befejezte, jó kedélyű beszélgetés alakult ki közte és a hallgatóság között – felemelő volt látni, ahogy a Boldog orknév magyar többletjelentésén őszintén felnevet, vagy a palástolhatatlan meglepődöttségét azon, hogy *A Gyűrűk Ura* magyar fordításában eredetileg Trufa öli meg a Boszorkányurat.

A Tolkien Napok nagyon fontos részét képezte a Microsoft Teams előadásai mellett a Tolkien Napok 2021 Discord szervere. A Pajkos Póni és az MTT kávézó szöveges és hangalapú csatornákon kötetlenül lehetett beszélgetni; a játékcsoportok segítségével Skribblt, Fedőneveket és más böngésző alapú játékokat játszhattunk együtt; a *Zeneszoba lejátszási listája* az előadások közötti szünetekben tett jó szolgálatot (és remek zenéket ismertem meg általa); de tündebetűs vagy törprúnás emléklapot is lehetett kérni az arra létrehozott csatornán. Ezek mellett még egy MTT által fejlesztett online szabadulószoftvert is ki lehetett próbálni! Nem volt könnyű, de végül kijutottunk. Jó volt látni a sok-sok aktív résztvevőt a Discord felületén, a közösségi élet a lehetőségekhez mérten az online térben is kialakult.

Meg kell említeni az erre a néhány napra megnyílt Tolkien Vásárt a Tolkien.hu-n, ahol többek között egyedi mintájú ruhák, ajándéktárgyak, kiegészítők és a Társaság tanulmánykötetei között lehetett válogatni.

Mivel sokszor három program is futott párhuzamosan, a két nap alatt majd egy hétre elég nézni- és hallgatni-valóval szolgáltak az elhivatott és fáradságot nem ismerő előadók. Ám mivel a programok java részét felvették, és a résztvevőknek további egy hónapig elérhetővé tették (John Garth előadását ráadásul magyar felirattal ellátva), senki nem maradt le semmiről. Apróbb technikai problémák közben néha felmerültek, de semmi olyan, amit egy percen belül ne tudtak volna orvosolni.

Ami számomra talán leginkább megmarad, az a segítőkészség és a befogadás. A kérdéseimre rendszerint több, mint kimerítő módon kaptam választ. Az előadások pedig azok számára is élvezhetőek voltak, akik csak a Tolkien műveiből készült filmeket látták, de azoknak is kellően informatívok voltak, akik mélységeiben igyekeznek beleásni magukat a Professzor mitológiájába. S bár nincs összehasonlítási alapom, hogyan is néz ki egy hagyományos, nem monitorok előtt zajló Tolkien Nap(ok), remélem, minél hamarabb személyesen is ott lehetek egyen.

MTT KÖZGYŰLÉS

2021. május 8.

Írta: Kaszab Zsuzsanna (Melian)

Közgyűlés. Sokaknak egyfajta mumus, a „kötelező rossz”, amit évente ki kell bírni – de ez az egyik velejárója annak, hogy hivatalosan működhetünk, indulhatunk pályázatokon, kaphatunk 1%-ot. Én szeretem az élő közgyűléseket, mert van benne valami komolyság, egyfajta tiszteletreméltó hang, hogy ez az „egyesületünk közgyűlése”. Maximálisan lojális vagyok a közösséghez, de főleg Tolkienhoz, szóval részemről vállálás, felelősség végigcsinálni egy ilyen napot.

Ebben az évben a májusi közgyűlésünket – a járványügyi rendelkezéseknek megfelelően – online tartottuk. Fontos alkalom volt a tisztújítás, ami háromévente csak egyszer történik.

Az első hivatalos óra kökemény bürokráciával telt: a tagellenőrzés online módon kicsit körülményesebb. Jelen volt 24 szervezeti tag és 11 nem szervezeti tag (utóbbiak között egy egészen apró baba is volt). Az első napirendi pont az elnökségi beszámoló volt, amit a leköszönő társelnöki hármastól Kutassy Zsófia (Idhren) tartott meg. Elmondta, hogy a jelenlegi Elnökség megbízása lejár, így ez volt az utolsó elnökségi beszámoló, amit ők adtak be. A tavalyi évet meghatározta a Covid-járvány, emiatt a rendezvények nagy része az online térbe került át, ám a nehézségek ellenére a közösség nem esett szét. Az is az elmúlt hónapok tapasztalata, hogy az online jelenlét nagyon jól tesz a távolságnak: akik messzebb laknak, ugyanolyan intenzitással tudnak csatlakozni a Társaság eseményeihez. Ezután következett a felügyelőbizottsági beszámoló. Ebben elhangzott, hogy ahhoz képest, hogy a Társaság önkéntes munkával működtetett szervezet, nagyon színvonalasan, sok érdeklődőt elérve működik. A következő feladat az elnökségi beszámoló elfogadása volt, ami végül sikeresen megtörtént.

Ezek után Füzesy Tamás (Ankalimon), a leköszönő Elnökség egy másik tagja foglalta össze informálisan az elmúlt három évet: beszélt arról, hogy a koronavírus-járvány mennyire felborította a Társaság munkáját, sajnálatukat fejezte ki a közös kreatív munkálkodás háttérbe szorulása miatt. Kiemelte, hogy az ismeretterjesztő munka nagyon jól működik, ezt igazolja a Tolkien Nap, a Tolkien Levelező Verseny, a Tolkien Kurzus, a Tolkien Akadémia, valamint az újraindult Középfölde Kutatók Rendje-sorozat sikere – online is. Megemlítette a *Lassi Laurië* sikerét is: lelkesen készül, és a közösség is igényli az újabb és újabb lapszámokat.

Mire meghallgattuk a költségvetési beszámolót, majd el is fogadtuk azt, már majdnem dél körül jártunk.

(Az egyszerűsített számviteli beszámoló a közgyűlésig nem készült el, erről végül később, online szavaztunk.)

Ebédszünet után a délutánt a legizgalmasabb napirendi ponttal, az elnökségi tisztújítással folytattuk. Két csapat jelentkezett a társelnöki posztokra: Deák Adrienn (Pillangó), Mikesy Anna (Éogil), Sági Kiss Dániel (Alew), valamint Deák Adrienn, Orthmayr Flóra (Metaflora), Papp Miklós Levente (Adanedhel). Egyenként bemutatkoztak, elmondták programjaikat, majd kérdéseket kaptak.

Jellemzően a közösségi és kreatív munka fontosságát emelte ki mindkét jelölthármas, valamint a bürokratikus folyamatok egyszerűsítését. Sok kérdés és válasz hangzott el annak ellenére, hogy a két nappal korábbi előzetes bemutatkozás és elnökségi vita alkalmával is volt már mód a véleményeket kifejteni. A kérdések és válaszok után sor került az online szavazásra. Végül a Közgyűlés megválasztotta a Magyar Tolkien Társaság új Elnökségét, azaz Deák Adrienn, Mikesy Annát és Sági Kiss Dánielt.

A folytatásban a középtávú működési stratégia elfogadása következett, majd a felügyelőbizottsági tisztújítás. A Közgyűlés bizalmat szavazott a korábbi csapatnak: Váczi Csillának (Starának), Szalai Zsuzsanna Lillának (Veniának), Peller Henriettnek (Silnek) és Hödl Patrícának (Patiszonnak). Ekkor már kezdett fáradni a közösség, de még hátra volt néhány fontos dolog: a Programterv elfogadása, a Szervezési Szabályzat, valamint a Díjszabályzat módosítása.

Az új Elnökség négy csoportba tervezte sorolni a megvalósítandó programokat: pályázatos (pályáztatásuk, szervezésük az eddig megszokott formában történne), kiemelt programok (pályázattal, de rugalmasabb formában), további éves programok (ötletek megvalósítása) és többéves programok (folyamatos programok, melyek szervezésére nem szükséges évente pályázni).

Végiglépkedve a Szervezési Szabályzat dokumentációján, Éogil ismertette a változtatásokat. A Közgyűlés némi elkerülhetetlen vita után elfogadta mind a Programtervet, mind pedig a Szervezési Szabályzat módosításait. Immár csak a Díjszabályzat volt hátra: díjátadási, díjra jelölési és visszavonási szabályok változtak.

A nap végére mindannyian alaposan elfáradtunk, a közgyűlés pedig egy perccel öt óra előtt véget ért.

Ilyenkor mindig büszke vagyok egy kicsit magunkra, hogy Tolkien professzor kedvéért és a közösség hosszú távú életben tartására végigcsinálunk ilyen, kevésbé szórakoztató napokat is.

TOLKIEN JEVELEZŐ VERSENY

2020/2021

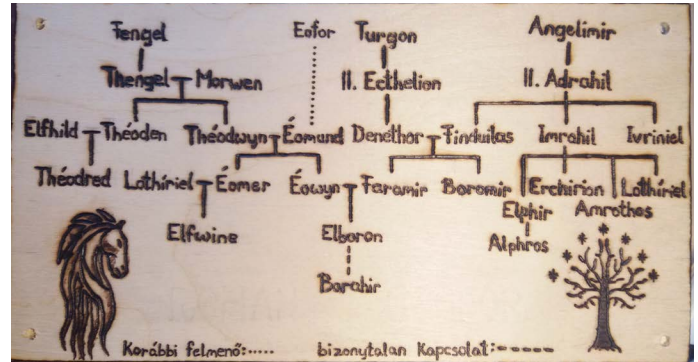
Írta: Horváth Boglárka Szilvia (Míriel Eryndis)

Hat évvel ezelőtt éppen a Facebookon görgettem lefelé a hírfolyamomon, amikor megakadt valamin a szemem: „X. Tolkien Levelező Verseny”. Elolvastam megint, és kissé hitetlenkedve megnyitottam a csatolt YouTube-videót. Pergő zene, a képeken vigyorgó, jelmezes gyerekek és fiatalok tömege, csapatokba rendeződve – „Jé, azok ott kószák, ezek hobbitok, amazok meg haradiak! Mennyien vannak!”

Hihetetlen érzés volt hirtelen rádöbbedni, hogy más is ismeri és szereti *A hobbitot* és *A Gyűrűk Urát* – akkoriban még csak ezeket olvastam Tolkientól, és nemigen volt olyan ismerősöm, akit hasonlóképp érdekeltek volna ezek a könyvek. Amikor a videó véget ért, már tudtam, hogy neveznem *kell*, ezt nem hagyhatom ki. Így hát verbuváltam egy csapatot, és jelentkeztünk – ekkor találkoztam először a Magyar Tolkien Társasággal. Négyszer vettem részt a versenyen egy csapat tagjaként, amelynek összetétele sokat változott az évek alatt, majd – nagy sajnálatomra – ki kellett hagynom egy évet az érettségik miatt. Idén azonban újra jelentkeztem; ezúttal már az egyéni, Nolda kategóriába.

Aki azt gondolja, a TLV arról szól, hogy örült kockák dobálják egymást felesleges ismeretekkel, az nagyon nagyot téved. A feladatok nem állnak meg a könyvek ismereténél; hiába olvastál el mindent, még a híres-neves függelékek sem segítenek a versírásban (kivéve, ha alliterációkat keresel, mert akkor ajánlom figyelmedbe Aragorn családfáját) vagy a festésben. Ha nevezel, sok új dolgot kell megtanulnod a könyvek apró részletein túl; és épp ez az izgalmas és értékes ebben a versenyben. Én emiatt tanultam meg a tengwar írásmódot, különféle kézműves technikákat (például a pirográfiát, amivel azóta is előszeretettel alkotok), nagyban elősegítette az írás-szeretetemet, és persze emiatt rágtam át magam végül nagy nehézségek árán *A szilmarilokon* is, ami mára már a legkedvesebb könyvemmé vált *A Gyűrűk Ura* mellett. A döntőkre való készülés során tanultam meg láncinget készíteni is, mivel minden évben tovább akartam fejleszteni a jelmezeinket. Ezek a megtanult dolgok máshol is felhasználhatók – tengwarral nagyon kényelmesen lehet naplót vezetni vagy titkos jegyzeteket írni, a kézműves és versírási gyakorlat pedig szintén kifizetődő, ha mondjuk egy ismerősödnek születésnapja van. A láncingkészítés pedig, akár hiszitek, akár nem, nagyon megnyugtató tevékenység.

Ha többen együtt jelentkezték, minden csapattagnak meg kell tanulnia azt is, mi az a felelősségvállalás és az együttműködés. Olykor fárasztó egy csapat tagjának lenni, például amikor az utolsó pillanatban neked kell más helyett megírni a feladatot, mert ő elfelejtette, de végeredményben csak

Kép: Horváth Boglárka Szilvia (Míriel Eryndis) [TLV 2020/2021]

ajánlani tudom a csapatos kategóriákat is; jó, hogy együtt éltetek meg a verseny kihívásait és örömeit, és hogy a fordulók alatt jobban megismerhetitek egymást.

Idén nekünk, a Nolda kategória versenyzőinek sajnos nem lehetett élő döntőt rendezni, mert sokan nem tudtak volna megjelenni rajta, de a szervezők nem feledkeztek el rólunk: online mérhettük össze tudásunkat egy Tolkien-témájú, honfoglaló-szerű játék segítségével. Ez örömteli csalódás volt számomra, ugyanis egyrészt nem számítottam rá, hogy nekünk is rendeznek valamilyen végső vetélkedőt, másrészt pedig meglepett, mennyire kifinomult és profi volt a játék. Vaktérképes, idővonalas, idézetes, és egyéb kérdésekre válaszolva gyűjthettünk pontokat és foglalhattunk el olyan helyeket virtuális bábuinkkal, mint Lórien, Dol Guldur, vagy épp a Helm-szurdok, és eközben nagyon jól szórakoztunk. Rendkívül hálás vagyok a szervezőknek, hogy így odafigyeltek rá, hogy senki ne maradjon ki semmi jóból, és így nekünk is lehetett egy mini-döntőnk.

Ami mindezek mellett a TLV-t az MTT egyik legjobb és legfontosabb programjává teszi, az az, hogy sokakat ösztönöz arra, hogy belemerüljenek Tolkien világába. Idén a csapatoknak meg lehetett tartani a döntőt élőben, a Margit-szigeten; itt helyszíni segítőként lehettem jelen, és így egy picit bepillantást nyerhettem a TLV-be szervezői szemszögből is. Sokaktól megtudtam, hogy nekik is ez a verseny volt az első, amivel találkoztak a Társaság rendezvényei közül, ez vezette el őket egy olyan közösségbe, ahol beszélhetnek a könyvekről, ahol hozzájuk hasonlóakkal találkozhatnak

Ha azon gondolkodnál, hogy jövőre nevez-e, csak bátorítani tudlak: itt mindenki megtalálja a maga kategóriáját, és nem kell félni attól, hogy „túlkoros” lennél; a Nolda és Quendi kategóriákat nem lehet kinőni. Megígérhetem, hogy a TLV során a rengeteg móka mellett sok-sok kihívásba is fogsz ütközni, de ha küzdesz, és túljutsz rajtuk, a végén több lesz, akárhányszor is végzel.

TOLKIEN TÖRTÉNELEMSZEMLÉLETE

Írta: Deák Adrienn (Pillangó)

Tolkien Középföldéhez kapcsolódó műveinek összességét mitológiaként szokás értelmezni és kezelni. Tolkien a történetek megírásával egy hiteles világot szeretett volna megalkotni, ami méltó múltjává válhat a mi világunknak. Tudta, hogy ahhoz, hogy ez valóban hiteles legyen, fel kell használnia minden eszközt, ami a rendelkezésére áll: a népeinek saját, külön nyelveket dolgozott ki (kialakulásuk történetével együtt), és a történetek egymásra utalásával organikus történelmet hozott létre. De nem állt meg itt: tudatosan építkezett akkor is, ha háttérről, szokásokról, hagyományokról és teljes kultúrákról volt szó, térképeket rajzolt, illetve meg is írta azokat a háttértörténeteket, amelyekre más írásaiban csak utalásokat rejtett el. Ez persze egy mesterséges folyamat volt, vagyis nem beszélhetünk klasszikus kialakulásról, mint más mitológiák esetében, ahol a hosszú idők során keletkezett történeteket gyűjtötték és fűzték össze. Hatásának, befolyásának nagyságát jelzi az is, hogy azóta nagyon sok író lépett Tolkien nyomdokába, ha világteremtésről van szó: sokan fajokat találnak ki, történelmet, nyelveket és népeket, valamint Tolkien „hozta divatba” még a térképrajzolást is (ld. például R. C. Walker *The Cartography of Fantasy* című cikkét Tolkiennak a fantasy és a térképek kapcsolatára tett hatásáról).

Valószínűleg éppen ezért nem tudta soha befejezettek tekinteni *A szilmarilokat* sem, hiszen ha egy minden területen (földrajz, történelem, gazdaság, társadalom, politika, nyelvek) kidolgozott történelmazzal van dolgunk, akkor a végtelenségig tudjuk finomhangolni a részleteket, és sosem fog késznek érződni a világ, amit felépítettünk. Ehhez persze hozzátesz az is, hogy Tolkien a levelezései, beszélgetései során is találkozott új szempontokkal, amik más megvilágításba helyeztek egy-egy elemet.

Mivel Tolkien elsősorban nyelvész volt, ezért a fő inspirációt számára az írott szövegek jelentették, ezen belül is más népek mitológiái, valamint klasszikus krónikái. Minden írástudó népnek vannak krónikái (annales), ezért Tolkien is fontosnak érezte a hitelesség növeléséhez, hogy Középföldének is legyenek: találkozunk kifejezetten ilyen stílusban megírt szövegekkel például *A Gyűrűk Urában* is (B. függelék: Esztendő számlálása), ahol évekre lebontva, kronologikusan olvashatjuk az elmúlt korok történéseit.

Természetesen vita tárgya lehet, hogy egy krónika mennyire hiteles. A tudományos konszenzus sokáig hiteles forrásként fogadta el az annaleseket, de ma már tudjuk,

hogy részrehajlóak lehetnek. Az egyik legjellemzőbb példa erre az ókori hettiták és egyiptomiak ütközete, a kádesi csata (i. e. 1274), melyet utólag mindkét fél a saját fényes győzelmeként örökített meg, más (pl. régészeti) forrásokból azonban tudjuk, hogy a súlyos veszteségek után legjobb esetben is patthelyzet alakult ki, és Egyiptom elvesztette a befolyását a terület felett. A történelmet a győztesek írják, tartja a mondas, de ezen felül főleg a kortárs források azok, amiket mindig szkeptikus szemmel kell vizsgálnunk, hiszen ezeknek az adott korban és területen mindig jó színben kellett feltüntetnie az aktuális uralkodót és országot. Egy történész számára ezért számos segédtudomány áll rendelkezésre, amelyek együttes alkalmazásával lehet közelebb jutni az igazsághoz. Ma már tudjuk, hogy történelmi szempontból az írásos forrásokat inkább illusztrációként, de mindenképpen szubjektív szövegekként kell értelmeznünk.

A történettudomány a historiográfiát Hérodotosztól datálja. Az ókori görögök voltak az elsők, akik a történelmet mint összefüggéseket vizsgálták. Maga a historiográfia, azaz a történetírás történetével foglalkozó tudományág a történettudomány egyik rész tudományát képező szakág.

Kép: Ruzan Shahnazaryan (HirilMor9) [TLV 2019/2020]

A historiográfián belül többféle narratívával is találkozunk, a legkorábbi az *uralkodói narratíva*, ami az adott uralkodót és életét dicsőíti. Egy másik narratíva az *eredetmitoszok narratívája*, ami a teljes nép kiválóságát és különlegességét hirdeti (ez inkább ideológiai alapokon nyugszik, ami a társadalmi és politikai rend biztosítására szolgál). Ettől viszont különbözik a *nemzeti narratíva*, ami a felvilágosodással jelent meg, és az ország/nemzet felsőbbrendűségét igyekszik bizo-

nyítani. Minden narratívának és az azt támogató ideológiának van saját történelemszemlélete, ebből a szempontból az egyik legteljesebb talán a marxi–engelsi interpretáció (XIX. század második fele). Kialakulásakor éppen reneszánszát élte a historicizmus, német filozófusok értekeztek arról, hogy tulajdonképpen mi is a történelem: létezik-e egyáltalán olyan, hogy történelem, vagy csak események láncolatáról beszélhetünk. Kialakult az a nézet, hogy a történelemnek van egy iránya, valamilyen cél hajtja, ami szerint zajlanak az események.

A marxi–engelsi történelemfelfogás azt mondja, hogy a világ történetében van egy fejlődés, ez a fejlődés az osztályharcok eredménye, a célja pedig az, hogy minél szélesebb kör birtokolja a hatalmat, és minél kevesebb legyen az elnyomás. Meghatározza a történelmi korokat is ebből a

szempontból, miszerint az ókor a rabszolgák és rabszolga-tartók kora, a középkor a földesurak és jobbágyok kora, az újkor pedig a munkások és tőkésök kora. A forradalmakkal majd eltűnnek az elnyomó rétegek, és megszűnnek az osztályharcok, az ideális világban pedig a nép majd önmagát kormányozza, és nem lesz szükség uralkodó rétegre: ez lesz a tökéletes kommunizmus. Ez egy nagyon letisztult megközelítés, mely még a modern demokrácia kialakulása előtt terjedt el. A marxi–engelsi szemlélet egyébként két fő irányba indult el: Nyugat-Európában és Észak-Amerikában pozitív társadalmi változásokat hozott, azonban más területeken torz formában diktatúrákat eredményezett (pl. Szovjetunió).

Egy másik, hasonlóan letisztult történelemszemlélet a vallásos narratíva, ami teológiai és eszkatológiai alapokra épít, és innen közelíti meg az emberiség történetét. Eszerint minden esemény az isteni terv része. Évszázadokon keresztül uralkodott a vallásos szemlélet: a keresztény egyházak irányították a tudományt, egyetemeket alapítottak és tudósokat képeztek, valamint az országok (teokratikus államok) irányításában is részt vettek világi uralkodók segítségével, az általuk bevezetett időszámítás pedig a mai napig a legelterjedtebb a világon. Isten a történelem ura, és ez az uralkodói vagy a nemzeti narratívákkal szemben nemcsak a háborúkat, de a járványokat is megmagyarázza.

Tolkien azonban nem történész volt, hanem nyelvész és író, és nem kedvelte sem a modern történelemfelfogásokat, sem a történettudomány egyéb eszközeit. Számára az igazán autentikus források az írott szövegek voltak, és ehhez a koncepcióhoz a vallásos narratívát érezte főleg magáénak, és ezt a megközelítést ültette át a szövegeibe is. Fontosnak tartotta, hogy a mitológia mögött legyenek a mítoszokat támogató egyéb írásos források, például krónikák, és ezeket meg is írta. Középföldén nincsenek külön krónikások, a történetírás feltehetően a „hagyomány őreinek” tevékenységei közé tartozott. Maguk a középföldei krónikák mindig pontosak, megbízhatóak és objektívek, többnyire ismerjük az íróikat, és év szerint vannak felosztva. Jó példa erre a mítosz–krónika párosra *A Gyűrűk Ura*, aminek a történetét hobbitok tollából (és szemszögéből) ismerjük, azonban az ezt megtámogató krónikát már gondoriak jegyezték le.

A tünde krónikákból kétfélet ismerünk: a valinori/amani krónikákat és a belerandi/szürke krónikákat; az ezek által megtámogatott mítoszok pedig *A szilmarilok* szövegeit alkotják. Kiemelendő, hogy a krónikák mindig több eseményt rögzítenek, mint a mítoszok, ezért fontos az ismeretük, és sok mítosz a krónikák tükrében válik csak

teljesen értelmezhetővé. Speciális esetek ezek a tündék által írt krónikák: mivel a tündék korokon át élnek, ezért a legtöbb lejegyzett eseményt közvetlenül vagy közvetetten átérték, ezáltal mindennél hitelesebbek és objektívebbek a beszámolóik. Számukra ezek az események nem a távoli múlt történései, hanem valódi emlékek, és ha nem közvetlenül éltek át a történéseket, akkor is biztos források, mert ha rosszul írnának le valamit, rögtön korrigálná őket egy másik tünde, aki, mivel szintén hosszú életű, valószínűleg első kézből tapasztalta meg az eseményeket. Ezért is fordulhatott elő az, hogy a tündék furcsán néznek Bilbóra Völgyzugolyban, mikor egy saját verses költeményét szavalja el nekik Eärendilről: Bilbó számára ez egy legenda, egy mese, és így is éneklie meg; Elrond (aki Eärendil fia) és a többiek számára azonban emlék, egy konkrét, az ő életükben történt eseményről.

Tolkien vallásos történelemszemléletét jelzi továbbá, hogy Középfölde eseményei mind Eru Ilúvatar tervének a részei, a jó és a rossz harcát örökítik meg, és egy cél felé haladnak. Ehhez mítoszokat is társított, melyeknek megtaláljuk a párjait más mitológiákban is: teremtéstörténetünk is van Középföldéhez, valamint eszkatológiánk is. A teljes tolkieni mitológia a teremtéstörténet (*Ainulindalë*), vagyis az isteni terv kibontakozása és megvalósulása. Ezt a szemléletet a világon belül legjobban a tündék képviselik, ezzel a vallásos narratíva elkötelezett híveiként még inkább objektívvé válnak a mítoszok és krónikáik.

Felmerül itt azonban a kérdés, hogy ha minden esemény az isteni terv része, akkor az egyénnek milyen szerepe van Tolkiennál Középfölde történelmének alakulásában? Mi hajtja előre a történelmet: folyamatok vagy kiemelkedő szereplők? A marxi–engelsi történelemszemlélet szerint a folyamatok azok, amik előrevetítenek bizonyos eseményeket, és az egyénnek nincs ebben szerepe, mert társadalmi szinten dől el a nagyobb események kimenetele. Ehhez képest a klasszikus szemlélet szerint inkább a kiemelkedő egyének azok, akik alakítják a történelem folyását, az ő cselekedeteik következménye minden, és nélkülük nem lenne fejlődés. Tolkien inkább az előbbi szemléletet érezte magáénak, azaz nála a folyamatok hajtják előre a világot, viszont kiegészítette azzal, hogy bár az emberek szabad akaratukból hoznak meg döntéseket és cselekszenek, de Eru Ilúvatar ezeken a cselekedeteken keresztül érvényesíti az akaratát. A kiemelkedő egyének Tolkiennál befolyásolni tudják ezeket a folyamatokat, de végső soron minden az isteni terv része. Ez a kettősség egyébként a modern szemléletben is megvan: néhányan befolyásolni tudják a történelem alakulását a különböző társadalmi folyamatokra tett hatásukkal.

A cikk elején szóba került, hogy Tolkien történetei a mi világunk múltjának részei: lássuk a korok felosztását részletesebben is! A korokat három fő részre oszthatjuk az időszámítás alapján: a Lámpások évei, a Fák évei és a Nap évei. A Nap évein belül pedig megkülönböztetjük az első kort, másodkort, harmadkort, negyedkort (és ötödkort, hatodkort).

A Lámpások évei a világ megteremtése után kezdődnek: ebben az időszakban formálják Ardát a valák, a fényt pedig Illuin és Ormal, a két Lámpás adja. Ez a korszak véget ér, mikor Melkor elpusztítja a két Lámpást. Napévekre átszámolva körülbelül 35 000 év hosszú ez az időszak.

A Fák évei egy nagyjából 5000 napév hosszú korszak, amely Telperion és Laurelin létrehozásával kezdődik, majd a pusztulásukkal ér véget. Ebben az időszakban már élnek a tündék: egy részük Amanban, a valákkal együtt lakik, ahol a Fák is vannak, más részük pedig Középföldén, ahová nem ér el a Fák fénye.

Az első kor a Nap éveinek kezdete, Telperion utolsó virágából és Laurelin utolsó gyümölcséből a valák létrehozzák a Napot és a Holdat, ezek világítják be Ardát. Melkor legyőzésével és kitisztásával ér véget, Beleriand (a tündék lakhelyéül szolgáló földrész) elsüllyed a tengerben. 590 év hosszú.

A másodkor Sauron legyőzésével ér véget, 3441 évig tart.

A harmadkor esetében érdekes, hogy nem egy nagyobb győzelemmel vagy bukással ér véget, mint a korábbi korok. A 3019. évben véget ér a Gyűrűháború, és Aragorn királlyá koronázzák, de a harmadkor végét Tolkien ahhoz köti, amikor az utolsó Gyűrűhordozók (Elrond, Galadriel, Gandalf, Bilbó és Frodó) elhagyják Középföldét 3021-ben.

A negyedkor krónikáját még ismerjük a 220. évig, ekkor hal meg Aragorn fia, Eldarion, aki Aragorn követte a trónon. Az ezutáni időszakról és a további korokról viszont már nincsenek elsődleges információink Tolkien-tól, csak egyetlenegy levél lábjegyzetében olvashatunk arról, hogyan gondolta Tolkien tovább a korok menetét. Azt írja a hosszú, de ismeretlen ideig tartó időről Barad-dûr eleste és napjaink között: „úgy gondolom, az eltelt idő körülbelül 6000 év lehet: ez alapján az ötödkor végén lehetnénk, ha a korok ugyanolyan hosszúak lennének, mint a másodkor és a harmadkor. De azt gondolom, a korok felgyorsultak, és valójában a hatodkor végén lehetünk, vagy már a hetedikkorban” (211. levél, 1958). A további korok határai

tehát már csak találgatások, de kiindulhatunk abból, hogy mivel Tolkien a különböző történelemszemléletek közül a vallásost érezte hozzá legközelebb állónak, ezért elképzelhető, hogy jelentősebb vallásos eseményekhez kötötte a korok váltakozásait. Ha ebből indulunk ki, akkor valószínűsíthetjük, hogy a negyedkor a bibliai Ábrahám idejéig tart. Ábrahám a szimbóluma az isten és ember között kötött szövetségnek; ebben a korban minden olyan elem eltűnik, ami a mi világunkba Tolkien történeteiből már nem illene bele, ezért ez egy átmeneti időszak.

Ha továbbmegyünk a gondolatmenetben, akkor az ötödkor Jézus születésével zárulhatott.

Mint ahogy Tolkien is írta a 211. levél lábjegyzetében, jelenleg vagy a hatodkor végén vagy a hetedikkorban élünk, de nem tudjuk pontosan, hogy Tolkien esetleg az ő élete során bekövetkezett nagy eseményeket (például a világháborúkat) korszakzárónak tekintette-e. A levél óta eltelt 60 év viszont eseménydús volt Európa

számára is, talán ha Tolkien életében nem volt korszakváltás, azóta valószínűleg lehetett.

Áttekintve a korok váltakozását, szépen látszik, ahogy Tolkien a mitologikus, heroikus eseményektől elmozdul a vallásos narratíva felé. A másodkor minden kor lezáró eseménye egy jelentős csata, a jó vagy a rossz küzdelmének mérföldkővet jelöli, míg a negyedkortól átvált arra, hogy a jelentős korszakváltó eseményeknek inkább vallásos töltete van. Ebből a szempontból a harmadkor vége vegyes, hiszen a Gyűrűháború után két évvel ér véget azzal, hogy a Gyűrűhöz kötődő utolsó jelentős hősök is visszavonulnak, a tündék ezzel végleg feladják befolyásukat Középfölde eseményei felett, és átadják a helyüket az embereknek.

A cikk alapjául Füzesy Tamás az Eötvös Loránd Tudományegyemen a 2010/2011-es tanévben tartott „Egy 20. századi mitológia” kurzusának Történelemszemlélet című előadása szolgált.

Források:

- Carpenter, Humphrey (szerk.): *The Letters of J.R.R. Tolkien*. Houghton Mifflin Company, New York, 2013.
- Tolkien, J. R. R.: *A Gyűrűk Ura*. Gondolat, Budapest, 1981.
- Walker, R. C.: *The Cartography of Fantasy. Mythlore* 7. évf. 4. sz. (1981) Elérés: <https://dc.swosu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1861&context=mythlore>. Letöltve: 2021.07.09.

Kép: Vona Gabriella (Galabriella) [TLV 2019/2020]

TOLKIEN MUZSIKÁJA

Írta: Mikešy Anna (Éogil)

Tolkien műveiben számtalanszor jelenik meg a zene. Néha nem különösebben dicsőséges, csak egy egyszerű dal, amolyan hobbitosan... máskor egészen fennkölt célja van, nagy tettek emlékét őrzi, győzedelmes és szomorú kimenetelűekét egyaránt. Néha pedig maga a csoda, egyfajta varázslat, elég csak Lúthienre gondolnunk, aki legyőzte Sauront, álomba dalolta Morgothot, és még Mandos szívét is meglágyította. De a zene a teremtés eszköze is, hisz a kezdet kezdetén Ilúvatar és az ainuk is énekelnek, és Yavanna is énekkel teremti meg a Két Fát Valinorban.

A zenészeknek, a dalnoknak kiemelt szerep jut Középföldén. Nem ismerjük a legtehetségesebb építést, a legügyesebb kezű festőt, a legjobb ízlésű szakácsot vagy a legkiemelkedőbb sportolót, de a valaha volt legjobb dalnokokat név szerint tudjuk. Vajon mit árul ez el Tolkien viszonyulásáról a zenéhez, és milyen hatásokra kaphatott ilyen kiemelkedő szerepet a művészetnek pont ezen ága?

Ha a műveiben betöltött szerepe alapján akarjuk kikövetkeztetni a zene szerepét Tolkien életében, alaposan meg kell vizsgálnunk, hogy ki, mikor, miért zenél, dalol a történetekben. A *kik* kérdése egyszerre nehéz és könnyű. Nehéz, hiszen szinte lehetetlen összeszedni valamennyi dalt. Könnyű mégis, mert ha jobban megnézzük, az éneklés szinte minden nép sajátja. A hobbitok az egyszerű élet szépségét éneklik meg, a tündék és a tündebarátok a nagy hősök nagy tetteit és az élet fájdalmait, a rohírokhoz hasonló egyszerűbb népek – akinél az írásbeliség még alig jelent meg – teljes történelmüket dalokban őrzik, a törpök a szívüknek fontos munkát és kezük műveit dicsérik, és még az entek is számos dalt ismernek.

Azt is érdekes megfigyelni, hogy a dal hányszor nyújt kapaszkodót a sötét, nyugtalanító helyzetekben, tesz erőse, amikor arra van szükség. Gondoljunk csak a négy hobbitra az Öregerdőben, akik a nyomasztó erdő okozta szorongásukat próbálták ilyen módon oldani, vagy Samu dalára Cirith Ungolban. Aragorn Berenről és Lúthienről énekel, ezzel élteti a saját szívében a reményt, hogy az ő élete is boldogságban, Arwennel az oldalán lehet majd teljes egy napon, még ha nehéz is az út addig a napig. A békés természetű entek pedig egy harci indulóval tüzelik fel magukat Vasudvard ellen, miközben – hiába vannak tisztában a saját erejükkel – félik Saruman mesterkedéseit. A dalban tehát elképesztő erő van, olyannyira, hogy néha, ha

a dalnok kellőképp tiszta szívű, önmagában is elég a gonosz legyőzéséhez.

Érdekes kérdés, hogy Tolkien tudatosan ábrázolja-e ennyire sokoldalúan a zenét, a dalt, mely ebben az ábrázolásban összemosisodik a költészettel. Valószínűleg nem. Ő a világot ábrázolja sokszínűnek, a zene pedig annyira elemi része az életnek, hogy szükségszerűen sokszínűen jelenik meg. Egy természetes emberi (és minden más népi) megnyilvánulás, mely ahány dal, annyi féleképpen érinti a hallgatót: tiszteletet ébreszt, emlékeket idéz fel, bátorságot ad, érzelmeket közvetít.

A zene a teremtés eszköze is, írom a tanulmány elején – elemezzük kissé ezt az állítást. A világ teremtésére nemhogy az emberek, de a tündék sem emlékeznek, csak meséből ismerik. Ráadásul olyan horderejű dologról beszélünk, amit egy ember vagy egy tünde nem tud ésszel felfogni. Tolkien ennek elmesélésére ugyanazt a technikát alkalmazza, amit a Biblia is a világ és az ember teremtése kapcsán: nem konkrét történetet ír le (hiszen nem is lehet), hanem egy olyan történetet ad, amely bár nem *pontosan* így történt az idő kezdetén, mégis képes közvetíteni azt a csodát, ami akkor lezajlott. És míg a Bibliában Isten a szavával teremt és sárból gyúrja az embert, Eru Ilúvatar énekel.

Ez a tény, hogy Tolkien szerint a zene, az ének adja át legjobban a leírhatatlan csodát, a világ és az élet születését, talán a kulcsmomentuma az író zenéhez való viszonyának. Nem egyszerűen azokat az érzéseket éli meg, amelyeket az egyes zeneművek ébresztenek benne, nem egyszerű tisztelet ez, hanem egy olyan mély és őszinte csodálat, amelynek érzésével Tolkien talán maga sem volt tisztában, mégis közvetíti felénk írásaiban.

Érdekes összevetni a zenét a másik olyan művészettel, ami Tolkien műveiben kiemelt szerepet kap: a kézműves (főként kovács és ékközműves) mesterséggel. A kézműves mestereket Tolkien szándékosan emelte piedesztálra, a többi művészeti ág viszont nem kapott ilyen kiemelt szerepet.

Mégis, a zene megjelenítése nagyon sokban hasonlít a kézművességéhez. A leghíresebb dalnokok ugyanúgy ismertek, mint a nagy kovácsok: Fëanor készítette a szilmarilokat, Celebrimbor a gyűrűket, Telchar számos híres fegyvert... A dalnokok között pedig egyértelműen ismerjük a valaha volt legtehetségesebb hármat: Daeront, Maglort és Trilla Tinfangot. Utóbbi személy érdekessége, hogy a végleges, kanonizált szövegekbe nem került bele –

Kép: Mátola Szilvia (Hemhet) [Könyvteljesítménydíj 2019]

ő az, akinek a játékatól elhomályosulnak a csillagok is az *Elveszett mesék* könyve szerint.

Ugyancsak hasonlóság, hogy bár a történetek, a karakterek, a helyszínek sokat változtak Tolkien alkotói évtizedei alatt, a kézművesség és a zene is a kezdetektől fogva kiemelt szerepet kapott, sosem szorult háttérbe.

Nézzük meg az érem másik oldalát is, hogy Tolkien életében milyen hatások érték, amelyek a zenéhez fűződő viszonyát kialakították!

J. R. R. Tolkien a XIX–XX. század fordulóján, egy olyan korban született és nevelkedett, amikor a felsőbb osztályokba tartozók még általánosan oktatták a gyermekeiket a művészetekre is, nem csak a tudományokra. A társadalmi átalakulás ekkor már megindult Angliában is, a felső középosztály számos családjának ment tönkre a hagyományos családi vállalkozása (köztük J. R. R. Tolkien mindkét nagyapjának is), ugyanakkor a szélesebb rétegek számára elérhető oktatásnak hála a szegényebb családok tehetséges gyermekei is kitűnhettek. (Angliában 1870-től alakult ki az állami iskolarendszer, tehát egy generációval Tolkien születése előtt, bár több, mint 20 évig önköltséges maradt.) A művészet iránti igény azonban még jó darabig megkülönböztette a hagyományos polgári osztályt.

Az író apai felmenői szoros kapcsolatot ápoltak a zenével: zongorakészítők voltak. Csak a nagyapa, John Benjamin Tolkien idején mentek tönkre, és kényszerültek eladni a birminghami műhelyt. Az anyai nagyszülők házában is állt egy Tolkien-zongora, és rendszeresek voltak a zenés estek is, melyeken kisgyermekként Tolkien is minden bizonnal részt vett. Humphrey Carpenter életrajzírása szerint Tolkien a zene már ebben az időben elvarázsolta, ha nem is ebben a fennkölt formában: a házban bérlőként egy fiatal hivatalnok is lakott, aki bendzsón játszott. A kis Tolkien egy bendzsóra vágyott.

A zene varázslatos, emberen túlmutató mivoltát erősíthette benne egy későbbi, saját élmény. Kisdíák éveiben otthon tanult édesanyjától, Mabeltől: könnyedén sajátította el az írást-olvasást, félelmetes sebességgel tanult nyelveket, de a zongorázással meggyűlt a baja. Egyszerűen képtelen volt megtanulni, így édesanyja le is tett a tanításáról. Utóbb több levelében is említést tesz erről az élményről – például a Robert Murray-nak írt levelében (142.), ahol a zene tanulhatatlanságát a szláv nyelvekhez hasonlítja. Ugyanezt a gondolatot azért így indítja: „*I love music*”, azaz „Szeretem a zenét”. A Houghton Mifflin Co.-nak címzett levelében (165.) a származása kapcsán írja le, hogy a Tolkienok generációk óta zenészek, és mintegy mellékesen fűzi hozzá, hogy ő ebből semmit sem örökölt.

További diákévei alatt a zene legfeljebb művelt szórakozás szinten jelent meg az életében, de nem került vele testközelbe. Volt azonban valaki, akinek az élete egyik alapja volt a zene: Edith Bratt, Tolkien kedvese.

Edith tizennégy évesen maradt árván, ekkor került egy bentlakásos iskolába Eveshambe, ahol zenélni kezdett, és kiemelkedően tehetségesnek bizonyult, olyannyira, hogy tanárai szerint versenyzongorista lehetett volna, de legalábbis zenetanítással kereshette volna a kenyerét. Ebből végül egyik sem valósult meg, az iskolából kikerülve a még kiskorú lány gyámja nem foglalkozott a tehetsége gondozásával, nem segítette őt a művészi karrier elkezdésében, utóbb pedig Edith számára a Tolkiennel való házasságkötés a háztartásvezetésből és gyereknevelésből álló élet elfogadását jelentette. A zene szeretete azonban élete végéig elkísérte.

Tolkien tehát az a két ember kötötte a zenéhez, akiket a legjobban szeretett: az anyja, és a vele töltött boldog gyermekévek emléke; valamint a felesége, aki műzsája is volt egyben, és akiről a dalával a világ rendjének megváltoztatására is képes Lúthient mintázta.

Tolkien felnőtt élete korántsem volt olyan mozgalmas, mint a gyermek- és ifjúkora. Keveset utazott, sokat dolgozott, a gyerekeit nevelte, szabadidejében pedig kertészkedett. A zene azonban – ahogy a Carey Blytonnak írt (260.) levelében szerepel – örömet szerzett neki, és néha inspirálta is, annak ellenére, hogy laikusként hallgatta. A zene számára a komolyzenét jelentette, különösen az operát, amelyet feleségével rendszeresen látogatott.

A zene iránti vonzalom a hozzáértés hiányában is érthető. Bár Tolkien a prózai műveivel írta be magát az irodalomtörténetbe, szíve a költészet felé húzta. Sokkal többet akart, mint történeteket elmesélni, szeretett volna érzéseket, élményeket közvetíteni az olvasói felé. A költészettől pedig már csak egy lépés a zene, amely egész életében körülvette.

Összegzésként mit is mondhatunk? Azt, hogy a zene Tolkien életét végigkísérte, bár ő maga csak csodálója volt. Még ha sosem mondta is ki, a műveiből végig érezhető, hogy milyen sokat jelentett számára, ha nem is annyit, mint az irodalom és a nyelvészet, de legalább annyit, mint a kézművesség, és valószínűleg többet, mint a festészet vagy az építészet.

Források:

- Carpenter, Humphrey (szerk.): *The Letters of J.R.R. Tolkien*. Houghton Mifflin Company, New York, 2013.
Carpenter, Humphrey: *J. R. R. Tolkien élete. Az ember a mű mögött*. Ciceró, Budapest, 2001.

A CERTHAS DAERON MAGYAR VERZIÓJA

Írta: Fehér Viktória (Elbereth)

Egy kis háttértörténet – avagy miért is született meg a táblázat?

A 2019-es Tolkien Tábor az első kor egyik kiemelkedő eseményét, a Mereth Aderthad ünnepélyt állította középpontjába, melyet Fingolfin, a noldák nagykirálya hirdetett meg a tündék közös célért való újraegyesítésére. A tábor kezdeti dinamikáját a calaquendek és moriquendek közötti ellentétek és különbségek adták. Ennélfogva a keretjártékért felelős csapat sokat dolgozott azon, hogy az egyes népek hagyományait és kultúráját a lehető legnagyobb pontossággal és odafigyeléssel szedje össze, illetve alkossa meg (néhány ponton esetlegesen kiegészítve a Professzor által leírtakat). Ennek része volt az is, hogy meghatározzuk, milyen nyelven beszélnek, és milyen írásrendszert használnak ezek a népek.

A nyelvnél egyszerű dolgunk volt. Tudjuk, hogy a noldák a quenya, a sindák pedig a sindarin nyelvet használták, utóbbit pedig ismerte és használta minden Középföldén élő tünde nép. Az írásrendszer azonban trükkösebb volt. A saját különleges írásrendszer használata egy rendkívül izgalmas dolog tud lenni a táborozók számára, így mindenképpen oda akartunk figyelni arra, hogy ez meglegyen mindkét oldalon. Természetesen nem csupán mi óhajtottuk ezt, hanem maga a „lore” is meghatározta, hogy a noldák ekkoriban Fëanor *tengwarját*, a sindák pedig a Daeron által átdolgozott *certhast* használták. A tengwar esetében viszonylag könnyű dolgunk volt, hiszen az akkori noldák által használt tengwar jelkészlet megfelel *A Gyűrűk Ura* függelékében megtalálhatónak, ehhez pedig már készült magyar nyelvre átdolgozott változat. Ez viszont a *Certhas Daeronra* nem volt igaz, így meglehetősen gyorsan világossá vált számunkra, hogy ebből kell egy új, egy saját.

A certheokról

A certheokról a legtöbbet – majdnem mindent, ami adatunk van róla – szintén *A Gyűrűk Ura* függelékéből tudunk. A *certh* szó sindarin nyelven nagyjából azt jelenti, rúna. A szó többes száma a *cirth*, a certhas pedig a rúnaábécé megfelelője. Ahogy a név is utal rá, a certhekeket a sindák találták fel Beleriandban – leginkább rövidebb, karcolt vagy vésett feliratok számára. A korai certhek kezdetleges rendszerét később a sinda Daeron, Thingol király dalnoka egészítette ki és rendszerezte újra az első korban, hogy azt valóban használni lehessen az akkori sindarinhoz. Így született meg a *Certhas Daeron*, ami már sokkal inkább elterjedt a Középföldén maradt tündék körében.

A noldák megérkezésével azonban ez az ábécé tovább alakult, hiszen a sindarin nyelvre készült *Certhas Daeron* – teljesen természetes módon – nem tartalmazott jeleket azokra a hangokra, melyek a noldák által beszélt quenya nyelvben jelen voltak, ám a sindarinban nem. Noha a noldáknak volt saját írásrendszerük, a Fëanor által alkotott tengwar, ami szépen lassan kiszorította a certhek használatát a tündék körében, utóbbiakat ők is gyakran használták vésetekhez és hivatalosabb írásokhoz. Így született meg az *Angerthas Daeron*, a legteljesebb és jelentősen kibővített változata az eredeti *Certhasnak*, amely már a noldák által vagy az ő hatásukra hozzáadott jeleket is tartalmazta, s így a quenya nyelvhez is használható volt. (Az *angerthas* szó az *an(d)* [hosszú] és *certhas* szavakból tevődik össze, és nagyjából annyit tesz sindarin nyelven, hogy hosszú rúnaábécé.)

Noha a tengwar szép lassan teljesen kiszorította az *Angerthas Daeront* a tündék között, utóbbi eddigre elkezdett terjedni más népek körében is, használták emberek és törpök is. A törpök kifejezetten kedvelték ezt az írásrendszert, így elkészítették a saját nyelvükre, a khuzdulra átdolgozott verziót, mely az *Angerthas Moria* nevet kapta. Később, Erebor elfoglalása után ez még tovább fejlődött, és így született meg az *Angerthas Erebor*.

Ennek a három *Angerthasnak* (az *Angerthas Daeronnak*, az *Angerthas Moriának* és az *Angerthas Erebornak*) egyvelege szerepel *A Gyűrűk Ura* függelékében, és ebből készített magyar nyelvre átdolgozott változatot Füzessy Tamás (Ankalimon), mely az újonnan megjelenő könyvek feliratain is használt magyar *Angerthas*. (Ennek leírása a tengwarral együtt az *Elveszett mesék könyve* harmadik, Helikon-féle kiadásában, illetve a Tolkien.hu portálon is olvasható.)

A mi céljainknak azonban ez a verzió nem felelt meg, nekünk a *Certhas Daeronra* volt szükségünk, a Daeron által már átdolgozott, de a quenyaéhoz és egyéb nyelvekhez még nem átalakított módra, amit a sindák használhattak akkor, mikor még nem ismerték behatóbban a noldákat és a tengwart. Ennek pedig, természetesen, egy magyar nyelven használható verziója kellett.

A vezérelveim az ábécé létrehozásakor

A magyar nyelvre átdolgozott *Certhas Daeront* Tóth Gergely (Alyr) segítségével és néhol a Füzessy Tamás által kidolgozott magyar *Angerthast* felhasználva készítettem el.

Ahol csak lehetett, szerettem volna megtartani az eredeti sinda rúnákat. Természetesen a legideálisabb helyzet

az lett volna, ha minden magyar hangra találok megfelelő certhet, ami ugyanazt a hangot jelöli a sindarinban is. Ez persze lehetetlen volt, hiszen számos hang van a magyar nyelvben, mely a sindarinban nincs, és ez fordítva is igaz.

Egy lehetséges megoldás a problémára az lehetett volna, hogy a magyar nyelv által nem használt hangokat jelölő certhekhez olyan hangot rendeljek hozzá inkább, amire nincs jelölés, viszont szükséges a magyar nyelvhez. Én ezt elvettem, mert az így megalkotott ábécé nem felelt volna meg teljesen az eredeti ábécé logikájának és felépítésének. Ezt egy egyszerűbb, de messze nem ideális útnak találtam.

Úgy döntöttem, az ábécé tartalmazni fog minden eredeti, a Daeron által kidolgozott rúnáábécé által tartalmazott rúnát a saját hangjával megtartva, akkor is, ha az adott hang a magyarban nincs jelen vagy nem jellemző. Ezen felül a hiányzó hangokra kerestem a noldák által később hozzátoldott certhek közül megfelelőt, mely ugyanazt a hangot jelölte a későbbi Angerthas Daeronban. Amennyiben nem volt ilyen, létrehoztam egy teljesen új certhet, odafigyelve és betartva a rúnáábécének a függelékben egyértelműen leírt vagy azon túl felfedezhető szabályait, külön figyelmet fordítva arra, hogy az új certh azokra a certhekre hasonlítson, melyek hangzásukban és képzési módjukban a legközelebb állnak az adott hanghoz, ahogy az az eredeti ábécében is felfedezhető.

Annak, hogy inkább kerestem a noldák által hozzáadott rúnák közül, mint hogy sajátot hozzak létre, két oka volt. Egyrészt úgy gondoltam, a tábor szempontjából hihető, hogy néhány, a noldák által vagy az ő nyelvük hatására készült certh már használatban van, hiszen ekkorra már egy kis ideje ott tartózkodtak a noldák Középföldén, és már találkozhatott egymással a két nyelv és kultúra. A másik ok pedig az volt, hogy előbb szerettem volna a Professzor által megalkotott rúnákhoz nyúlni, mint sajátot kitalálni, még annak az árán is, hogy ez esetlegesen csökkentheti az ábécé történetbeli hitelességét.

Az egyszerű használhatóság érdekében továbbá fontosnak tartottam, hogy az eredeti leírások alapján kérdéses, felváltva használt, nem tisztázott certheknek rögzítve legyen a jelölt hangja. Ilyen az „sz” és „h” hang, melyekre felváltva voltak használva a táblázatban is látható certhek. Nekünk mindenképp fontos volt az egyértelműség, így az ezekkel jelölt hangot pontosan meghatároztam.

Certhas Daeron
magyar nyelvre alakított verzió

A	∩	Í ₃	∥	R	K
Á	∩	J	l(∩ ₅)	RH	∩
B	∩	K	∩	S ¹	∩
C ⁴	∩	KH	∩	SZ	<
CS ⁴	∩	L	∩	SSZ	∩
D	∩	LY	∩	T	∩
DH	∩	LH	∩	TH	∩
DZS ¹	∩	M	∩	TY ⁴	∩
E	∩	N	∩	U	∩
É	∩	∩	∩	Ú	∩
F	∩	NY ⁴	∩	Ü	∩
G	∩	O	∩	Ű	∩
GH	∩	Ó	∩	V	∩
GY ²	∩	Ö	∩	W	∩
H	∩	Ő ₃	∩	Z ¹	∩
HW	∩	P	∩	ZS ¹	∩
I					

Ábécé jelölései:

- 1 – későbbi nolda rúna
- 2 – Füzessy Tamás rúnatáblázatából átvett rúna
- 3 – új rúna (megadott szabályok alapján létrehozva)
- 4 – Füzessy Tamás rúnatáblázata alapján készült, de nem egy az egyben onnan átvett rúna
- 5 – későbbi törp rúna

Megjegyzések az ábécéhez

Nagyon szerettem volna elkerülni, hogy törp rúnát is használjak ebben a verzióban, de volt egy eset, ahol ezt nem

Kép: Kostyál Zsigmond (Sú) [kostyal.hu]

tudtam teljes mértékben megvalósítani. A magyar „s” hangot jelölő rúna, noha egy nolda rúna, eredetileg szintén „sz/h” hangot jelölt, és csupán a későbbiekben kapott egy plusz „sh” hangértéket, mégpedig feltehetően a törpöktől, hiszen sem a sindarinban, sem pedig a quenyában nincs jelen ez a hang.

Egy másik eset is volt, ahol a tábori verzióban törp rúnát alkalmaztunk, ez pedig a „j” hangot jelölő certh esete. Itt három opció közül választhattam. A leglogikusabb és legegyszerűbb lehetőség, ami az elsődleges választásom volt, hogy latin mintára a „j” helyett az „i” hang certhjét használom. Egy alternatív megoldás az lett volna, hogy létrehozok egy teljesen új rúnát, egy másik, hogy – minden vonatkozásomat félreállítva – átveszem a törpök „j” hanghoz használt certhjét. Bevallom, így utólag már nem emlékszem, miért választottam a legutolsó megoldást a táborra, gyanítom, leginkább az átláthatóság és egyszerűség kedvéért, hogy a táborozók által minél könnyebben használható és olvasható ábécénk legyen. A fent látható verzióban azonban ezt korrigáltam, és elsődlegesen az „i” hangot jelölő certh került a „j” hanghoz, a későbbi törp rúna csak zárójelben szerepel. A táborban az utóbbit használtuk, az első megoldás viszont pontosabb és összességében jobb választás.

Amit még érdemes lehet megjegyezni, hogy a táblázatban szereplő „á” és „é” certhek feltehetően nem a magyar nyelv által használt nyílt „á” és „é” hangokat jelölték eredetileg, hanem inkább hosszú „a”-ra és „e”-re emlékeztető hangokat, vagy zártabb „á”-t és „é”-t, melyek az angol nyelvre is jellemzőek. Mivel azonban a magyar nyelv ezeket a hangokat nem használja, észszerű volt meghagyni ezeket a certheket a magyar „á” és „é” jelölésére.

Szintén fontos kérdés lehet a hosszú mássalhangzók jelölése. Mivel a szélesebb körben ismert tengwar különleges módon jelzi a kettős mássalhangzókat, nem betűkettőzéssel, hanem a jelek alatti vonallal vagy

tildével, könnyen arra a következtetésre ugorhatunk, hogy biztos a certhas is így működik. Ez azonban feltehetően egy téves gondolat, amit több szöveg is bizonyít, többek között Balin sírfelirata, ahol Tolkien az *Angerthas Erebor* használatakor betűkettőzést alkalmaz a hosszú mássalhangzók esetében. Mazarbul könyvének szintén az *Angerthas Erebor* használatával készült első oldala is betűkettőzést használ, és semmilyen forrás nem hivatkozik arra, hogy a tündék más módszert alkalmaztak volna a hosszú mássalhangzók jelölésére. Itt meg kell jegyezni, hogy Mazarbul könyvének harmadik, legkésőbb íródott oldalán aláhúzással jelölik a hosszú mássalhangzókat, sőt, a hosszú magánhangzókat is. Szintén ezen az oldalon azonban tengwar írás is megjelenik, így arra a következtetésre juthatunk, hogy ez egy későbbi *Angerthas Erebor* használ, ami esetlegesen átvehetett elemeket a tengwarból. Mivel ezen az utolsó oldalon a magánhangzókat is aláhúzás jelöli, amire pedig a tündéknek biztosan volt külön rúnájuk, a legvalószínűbb következtetés az, hogy az előző példákban látható betűkettőzés volt a korai verzió, melyet a *Certhas Daeron* alkalmazhatott.

Végül még a teljesség kedvéért megjegyezném, hogy a „dz” hang jelölésére, szintén latin mintára, a fenti írásrendszerben a „d” és a „z” hangot jelölő certhek szolgálnak.

Kép: https://lotro-wiki.com/index.php/Balin%27s_Tomb

Ez tehát a 2019-es táborra készült magyar *Certhas Daeron*. Bizonyára lehetne még rajta javítani, a kétséges pontokon más döntéseket hozni, de mindenképp érdekes kísérlet volt arra, hogy egy különböző nyelvekhez használt tolkien írásrendszer történeti változásait a magyar átírási módok variációjában is leképezzük, illetve az így készült ábécé alapul szolgálhat az esetleges későbbi változatokhoz is.

TOLKIEN MESÉI ÉS VILÁGAI

Készítette: Orthmayr Flóra (Metaflora)

Németh Anikó, az idén megjelent *Tolkien világai* kötet magyar fordítója nem most dolgozik először Tolkiennal: három, a kilencvenes években megjelent könyv kapcsán is ismerős lehet a neve. Interjúnkban a korábbi munkáiról és az új kiadvány járványhelyzettel súlyosbított kihívásairól is kérdeztük.

Mi mindennel foglalkozol, illetve miket fordítottál eddig?

Magyar–angol–finn szakon végeztem az ELTE Bölcsészettudományi Karán, később angol szakos vezetőtanári tanfolyamot végeztem az ELTE CETT-en, emellett van újságírói végzettségem is. Most gimnáziumi tanárként vagyok főállásban, de rendszeresen vizsgázatok különböző nyelvvizsgaközpontokban. Így a fordítás az utóbbi években inkább kiegészítő tevékenység számomra. Korábban dolgoztam olvasószerkesztőként egy finn–magyar kétnyelvű kulturális folyóiratnál, voltam idegenvezető, vezettem nyelviskolát és pályázati irodát, főszerkesztőként dolgoztam egy könyvkiadóban, és persze sokat voltam szabadúszó is. Fordítóként több mint harminc éve publikálok, és eközben folyton változtak az arányok: eleinte főleg szépirodalmat fordítottam, Tolkien-művek mellett Irwin Shaw-novellákat, Norman Mailert, John Steinbecket, Charlotte Brontë-kisregényeket, verseket. Idővel egyre több szakirodalmat és ismeretterjesztő munkát kaptam fordítóként, emellett kitanultam a szerkesztést, a lektorálást is, így olyan változatos területekkel kerültem és kerülök most is kapcsolatba, mint az építészet, a nanotechnológia, a képzőművészet, a pszichológia, a gasztronómia, a gyermeklélektan, az etológia, vagy akár a buddhizmus, a botanika, a művelődéstörténet. Születtek közben önálló alkotásaim is, de ezek a másik szakmámhoz, a tanításhoz kapcsolódnak: írtam angol nyelvkönyvet gyerekeknek, amely alternatív tankönyv lett, később összefoglaló magyar nyelvtant, helyesírási szótárt és helyesírási tanácsadót, összefoglaló angol nyelvtant alap-, közép- és felsőfokon, de egy időben jelentek meg verseim is például az *Élet és Irodalom*ban. Az utóbbi 10-15 évben elsősorban építészeti szakfordítónak vallom magam. Legutóbb az a megtiszteltetés ért, hogy a nemrég elhunyt Szomjas György egy, a kortárs magyar építészetet bemutató filmsorozatának angol változatát lektorálhattam. A legismertebb munkáim persze nem ezek, hanem a bestseller-fordítások, amelyek filmadaptációik révén is népszerűek: ilyen a YA-irodalomhoz tartozó *Beavatott*-trilógia, vagy Nicholas Sparks felnőttek által is kedvelt *Őrangyala*.

Hogyan találkoztál először Tolkien könyveivel: olvasóként vagy fordítóként?

Fordítóként hamarabb került a kezembe Tolkien-mű, mint olvasóként, de aztán gyorsan bepótoltam ezt a műveltségbeli hiányosságomat. Olyan szerencsés voltam, hogy a 90-es évek elején az elsők között fordíthattam Tolkien meséit, valamint *A tündérmesékről* című esszéjét.

Az általad fordított Tolkien-könyvek közül többnek is van másik magyar fordítása: van, amelyiket előtted, van, amelyiket utána fordította le más. Olvastad a másik fordításokat?

Valóban, most már egyedül a *Mythopoeia* című Tolkien-vers az, amelynek – tudomásom szerint – mindmáig egyetlen magyar fordítója vagyok.

Akkoriban nem olvastam el a mesék mások által készített fordításait, de ez nem valamiféle tudatos döntés vagy elhatárolódás volt, inkább csak így alakult. Jóval a megjelenésük után egyszer rászántam az időt, és összehasonlítottam a mesefordításaimat csak úgy a magam kedvére Göncz Árpád és Békési József változatával. Érdekes volt látni a szövegváltozatunk hasonlóságait vagy éppen különbségeit, az eltérő szintaktikai megoldásokat. A legizgalmasabb eltérésekre azonban nem ezekben, hanem a *Leaf by Niggle* fordításában bukkantam, amely Szántai Zsolt változatában **Pepecs mester faleveleként**, az én fordításomban pedig egy válogatáskötet (*A fa és a levél*) részeként, **A levél** címmel jelent meg.

Hogyan került hozzád a Tolkien világai magyar fordítása?

Évek óta dolgoztam már külsősként a Corvina Kiadónak, a fő profiljuknak megfelelően elsősorban ismeretterjesztő könyvek fordítójaként, amelyek igen változatos témaköröket érintenek, a veterán autóktól egészen a floráriumokig. Amikor a *Tolkien világai* kiadásának lehetőségét fontolgatták, a kiadó azóta nyugdíjba vonult vezetője, egykori egyetemi tanárom, Kúnos László elsősorban a korábbi Tolkien-fordítóknak gondolkodott. És amikor rákeresett a Tolkien-bibliográfiára, meglepődve látta, hogy én is közéjük tartozom. Ezek a fordításaim egyébként az

Kép: Peller Henriett (Sil)

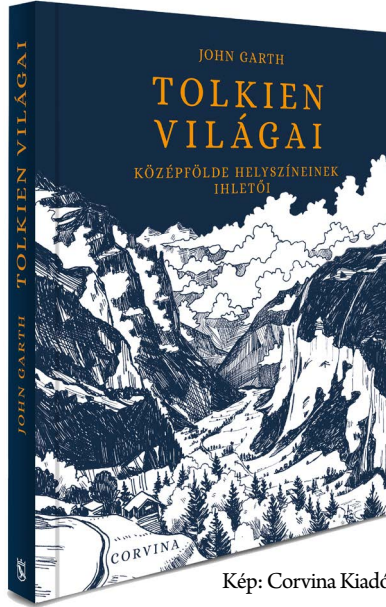
1990-es években jelentek meg, úgyhogy nosztalgikus érzés volt ilyen hosszú kihagyás után ismét Tolkiennal foglalkozni.

Mi volt a legnagyobb kihívás a *Tolkien világi fordítása során?*

Többféle kihívással is szembesültem, köztük két olyan nehézséggel is, amely annak ellenére, hogy elég gyakorlott fordító vagyok, teljesen új természetű volt számomra, és kellemtelen meglepetésként ért. Azt már megszoktam, hogy mivel licenckiadásról van szó, igen feszesen kellett fordítanom, hogy a tördelésben az eredeti kiadásnak megfelelően elférjen a szöveg a hasábokban, inzer-boxokban. Ami váratlanul ért, az a Covid19-járvány miatti huzamosabb ideig tartó korlátozások voltak, amelyek miatt nem mehettem könyvtárba, hogy kikereshessem a könyvben szereplő számos Tolkien-idézet magyar megfelelőjét. Az összes Tolkien-kötet pedig nekem sincsen meg, arról már nem is beszélve, hogy mostanra már számos fordításuk és kiadásuk született a Tolkien-műveknek. Így aztán jóval többször kellett segítséget kérnem a kézirat véglegesítéséhez, mint bármely másik fordítói munkámhoz korábban. Ezúton is szeretném megköszönni a lektor, dr. Uhrman Iván lelkiismeretes és pontos munkáját, az idézetek kereséséhez nyújtott sok-sok segítséget pedig a Magyar Tolkien Társaság tagjainak, akikkel a Facebook-csoporton keresztül sikerült kapcsolatba kerülnöm. Még így is komoly nehézséget jelentett például Tandori fordításaiból visszakeresni az idézeteket: ő annyira szabadon kezelte az eredeti szövegeket, hogy néhol csak nyomokban lelhető fel az angol változat. Szakmailag nem volt könnyű annak kezelése sem, hogy számos pontatlanságra, sőt, tévedésre bukkantam John Garth szövegében, így sokkal többet dolgoztunk a lektorral az adatok ellenőrzésén, mint amire számítottunk. A fordítás véglegesítése előtt ezért magával a szerzővel is leveleztem, hogy egyeztessünk az igen hosszú sikeredett hibajegyzékről. Legnagyobb sajnálatomra Garth végül csak igen kevés esetben fogadta el a lektorral közösen megfogalmazott javaslatokat, hiába érveltünk újra meg újra. A kiadóval kötött megállapodás értelmében fordítóként természetesen csak a szerző hozzájárulásával térhetek el az eredeti szövegtől, így sajnos a magyar kiadást sem

sikerült mentesítenünk a pontatlan vagy egyenesen téves szerzői kitételektől.

Szomorú aktualitása is volt ennek a munkának, hiszen közben elhunyt Christopher, és a halála bennünket, Tolkien tisztelőit mélyen megrendített. Ez valószínűleg a tolkien életmű végleges lezárását is jelenti, ami újabb nagy veszteség.

Kép: Corvina Kiadó

Neked mi tetszett a *Tolkien világi* kötetben?

Szép kiállítású és szerethető ez a kötet, az illusztrációk igényességének köszönhetően akár albumként is megállja a helyét. Jó érzés kézbe venni, lapozgatni, akár folyamatosan végigolvasni, akár csak böngészgetni benne. Remélem, hogy az olvasók szeretni fogják, és nem csak azért, mert rengeteg munkánk van benne. A maga nemében egyedi, eredeti megközelítése ez Tolkien világainak, ami az említett pontatlanságok, nem feltétlenül megalapozott szerzői hipotézisek ellenére remélhetőleg sok új információval, érdekes adalékkal szolgál. Sok más kiváló tulajdonsága mellett különösen kedves a szívemnek Tolkien természetszeretete, az élővilág és a geológia iránti érdeklődése, ahogyan a nyelvek, a művészetek és az építészet iránti rajongása is.

Ha kérdezhetnél valamit magától Tolkienről, akkor mi lenne az?

Szívesen megkérdezném tőle, egyetért-e John Garth sokszor sarkított, nem igazán megalapozott következtéseivel, és olykor vitatható, sőt, akár cáfolható értelmezéseivel. Különösen azért, mert biztosra vehetjük, hogy a szerző még újabb kötetet is tervez kiadni Tolkienről és műveiről.

Németh Anikó Tolkien-fordításai

- J. R. R. Tolkien: *A wootton-i kovácmester*. Fátum-ars, Budapest, 1994.
- J. R. R. Tolkien: *Giles, a sárkány ura*. Fátum-ars Merényi, Budapest, 1994.
- J. R. R. Tolkien: *A Gyűrű nyomán – Fa és levél*. Merényi, Budapest, 1996.
- John Garth: *Tolkien világi – Középfölde helyszíneinek ihletői*. Corvina, Budapest, 2021.

NÉVKERESŐ

Készítette: Derényi Róbert

Az előző szám tünde szópárosító gyakorlata után ezúttal kiterjesztjük a kihívást a nevekre és a különböző tengwar írásmódokra is: a felsorolt nyolc nolda eredeti quenya nevéhez keressétek meg a második oszlopból az ismertebb sindarin alakot!

1. b̄ñm̄j̄ȳ	a) ԿՂԿԿԿԿԿԿ
2. m̄x̄r̄m̄	b) ԵԼԽԿԿԿԿ
3. p̄r̄c̄r̄m̄	c) ԽԼԵԿԿԿ
4. m̄q̄c̄ōȳ	d) ԿԳԿԵԿԿԿ
5. ñ̄p̄ȳc̄d̄	e) ԵԿԿԿԿԿ
6. ñ̄p̄ȳq̄	f) ԵԿԿԿ
7. q̄m̄m̄r̄r̄m̄	g) ԿԳԿԵԿԿԿ
8. ñ̄p̄m̄r̄	h) ԵԵԵԿԿԿԿ

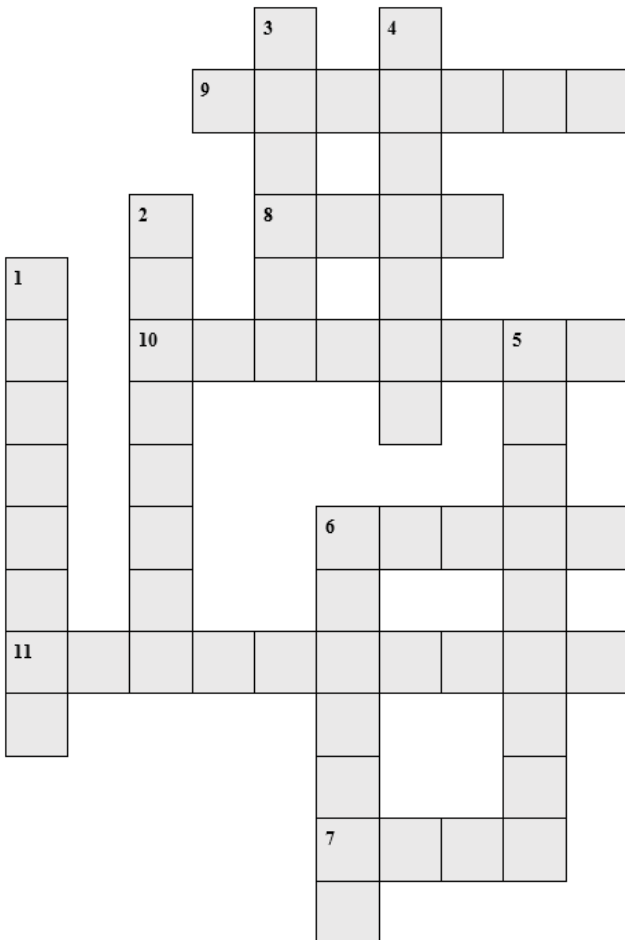

Kép: Tóth-Palásthy Luca (Laerthel)

Megoldás: 1. Fëanaro – (f) Amras; 2. Matimo – (b) Maedhros; 3. Tyelkormo – (a) Celegorn; 4. Makalaurë – (h) Maglor; 5. Atarinke – (g) Curufin; 6. Ambarussa – (f) Amras; 7. Carnistir – (d) Caranthir; 8. Ambaro – (e) Amrod.

TÖRPÖK ÉS SÁRKÁNYOK

Készítette: Derényi Róbert

1. Híres törp város, a Gyűrűháború idejére elpusztult
2. A messzi északon tanyázó sárkányfajta
3. Tölgypajzsos Thorin nagyatyja testvérének dédunokája
4. Belegost ura
5. Sárkány, aki sohasem őrzött kincset
6. F: Való ezüst; V: A Törpök Atyja
7. Tisztázatlan sorsú pici-törp
8. Beszédét megértették a suhatagi emberek
9. A törpök nyelve
10. Itt aludta álmát Halhatatlan Durin
11. A hosszúszakállúak khuzdul neve

A MI KORUNK NAGY CSATÁJA. A TÁBLA KÉSZEN ÁLL. A BÁBUK MOZOGNAK...

(Middle Earth Strategy Battle Game)

Írta: Kiss Balázs József és Szávai Márton

Valószínűleg minden olvasó találkozott már különböző társasjátékokkal, de a terepasztalos stratégiai játékok sokak számára ismeretlenek lehetnek. Ezek jellegzetessége, hogy a társasoknál megszokott táblák és bábuk helyett modellezett terepasztalon, valóságghűen festett figurákkal folyik a játék, és túlnyomó többségben valami elképzelt vagy valódi összecsapás adja a témát. A cikkünkben vizsgált szabályrendszer kifejezetten *A Gyűrűk Ura* könyvek és filmek világára koncentrál, de rengeteg egyéb témakörben is vannak hasonló kiadványok.

A táblaként szolgáló terepasztal és a saját kézzel modellezett figurák jelentős mértékű szabadságot adnak a játékos kezébe, és hihetetlenül látványos ütközeteket lehet levezényelni a segítségükkel. Az ilyen játékok élménye leginkább ahhoz hasonlítható, mint amikor egy tábornok a csatater feletti dombról szemléli az egységek mozgását, parancsokat osztva a harci helyzet pillanatnyi alakulása szerint.

A Middle Earth Strategy Battle Game (MESBG) a tolkieni világ harmadkorát eleveníti meg a terepasztalon. Fő vonzereje, hogy a könyvek és filmek hőseit és harcosait vezethetjük csatába Középföldén. A szabályrendszer első kiadását a kétezres évek elején, *A Gyűrűk Ura* filmek bemutatásakor alkotta meg a Games Workshop nevű angol kiadó, és azóta a frissítéseknek és bővítéseknek köszönhetően már a hatodik verziójánál tart. Hivatalosan csak angolul jelent meg, de néhány korábbi kiadásnak készült rajongói magyar fordítása is, amelyek némi utánajárással elérhetőek a hazai játékosok körében.

A játékhoz használt figurákat is ez a kiadó gyártja a filmek licence alapján, a csak könyvbéli karakterek esetében szobrászok fantáziáját hívva segítségül. Emiatt a modellek

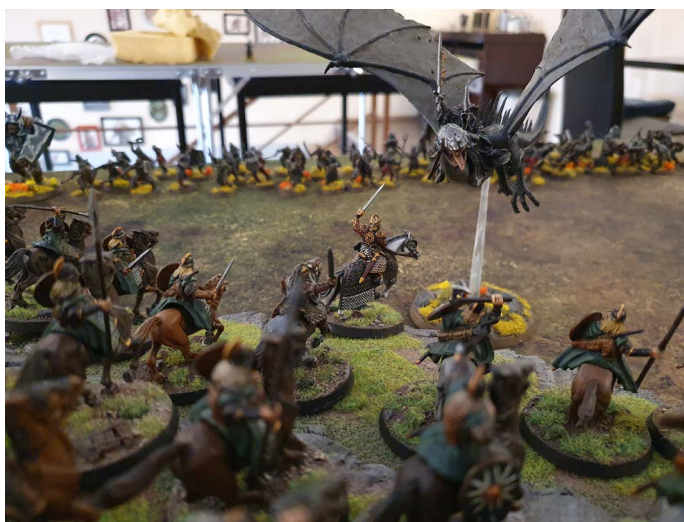
Kép: Kiss Balázs József és Szávai Márton

megjelenésükben megszólalásig hasonlítanak a filmekben látottakhoz, emellett aprólékos, minőségi kidolgozásúak. A játék nem csak a filmek látványvilágával és mechanikájával operál, könyvbéli karakterekkel is találkozhatunk. Így kerülhet elő Bombadil Toma és Aranymag, vagy „Kapzsi” és banditái.

Az eredeti figurákkal az a gond, hogy idehaza csak rendeléssel lehet hozzájuk jutni, és az elmúlt évek elszabadult fontárfolyama sem segítette elő a beszerzésüket. A használtpiac vagy a modellezés természetéből adódóan némi kézügyesség és alternatív gyártók segítségével azonban meg lehet kerülni ezt a problémát. Maguk a figurák emberméretű lények esetében kb. 28 mm magasak, és készülhetnek fémből vagy műanyagból is.

A figurákon felül a játékhoz szükség van még egy megfelelően berendezett terepasztalra, amelynek a kialakítása önmagában is egy hobbi, de ha valaki belemélyül a tereptárgykészítésbe, akkor meg fog lepődni, hogy milyen egyszerű módszerekkel is látványosan meg lehet jeleníteni Középfölde ikonikus helyszíneit. Akik nem szeretnék maguk alakítani a harc színterét, elmehetnek olyan klubokba, ahol előre elkészítettek várják. Jelenleg csapatunk főhadiszállása is egy ilyen helyen van, a Tuan Könyvkiadó emeletén működő klubhelyiségben, a Kodály köröndön.

Ha előkészítettük a terepünket, felállítottuk a seregeket, és megfelelően berendeztük a mit sem sejtő ebédlőasztalt, bele is mélyedhetünk a játékba. A két főbb játékmód közül az első az, amikor a filmek és könyvek egy-egy ikonikus ütközetét vívjuk meg újra, ezúton tisztázva a kérdést, hogy a Helm-szurdok ostromlóinak lett-e volna esélyük a győzelemre, ha mi vezetjük őket

Kép: Kiss Balázs József és Szávai Márton

Kép: Kiss Balázs József és Szávai Márton

rohamra; vagy, hogy nekünk sikerülne-e a Szövetség minden tagját átjuttatni Moria bányáin. Ezen összecsapások esetében egy előre megírt küldetés ad eligazítást arról, hogy milyen harcosok állnak egymással szemben, hogy néz ki a csatater, ahol megütköznek, és hogy milyen célokot kell elérniük ahhoz, hogy ellenfeleik fölé kerekedjenek. Vállalkozó kedvű hadvezérek ezeket a csatákat akár teljes hadjáratokká kapcsolhatják össze, ahol a korábbi ütközetek eredménye kihatással lehet a későbbi eseményekre, miközben változatos összecsapásokban elevenítik fel a filmek eseményeit.

A másik főbb játékmód a szabad küldetés (matched play), ahol a játékosok egyénileg állítják össze a seregüket, aztán a 16 db általános küldetés valamelyikének segítségével csatába vezetik a csapatukat.

A főbb verziókon kívül rengeteg további lehetőség van hadvezéri tudásunk összemérésére, a „mi lett volna, ha” küldetésektől kezdve a megkötések nélküli seregépítésig. A játékmódok adta lehetőségek legalább olyan sokszínűek, mint a harcba vezethető egységek.

A játék során használt seregek a harcosainkat reprezentáló modellekből épülnek fel. A figurák mindegyikéhez tartozik egy játékbeli profil, ami az adott harcos értékeit tartalmazza, úgymint harci tudás (F), erő (S), védelem (D), támadás (A), életerőpontok (W) és bátorság (C).

Ezen felül egy további fontos ismervük az adott figura erősségét jelképező pontérték, amelynek segítségével meg lehet határozni, hogy két sereg között kiegyenlített-e az erőviszonyok. Mielőtt kiválasztanánk, hogy narratív játék keretein belül élénk újra Középfölde egyik jelentős csatáját vagy taktikai készségünket fitogtatva új szövetségeket hoznánk létre ellenfelünk legyőzésére, beszéljünk kicsit a pontszámokról.

Egy átlagos szabad küldetés két vagy több játékos vívta csata, akik ilyenkor 500–1000 pont közötti seregeket vezetve mérhetik össze tudásukat; míg az előre megírt, történet alapú játékok a féltucatnyi vagy kevesebb figurás kis csetepatéktól a száznál is több harcost asztalra hívó gigászi összecsapásokig terjedhetnek.

A figurákat két nagy csoportra oszthatjuk: hősök (heroes) és harcosok (warriors). A hősökre speciális szabályok vonatkoznak – kihangsúlyozva a történetben betöltött szerepüket –, és egy szabad küldetés során rangjuktól függően 6, 12, 15 vagy 18 harcost vezethetnek a csataterre.

Tehát egy kezdő játékos könnyen bújhat Faramir bőrébe, és üthet rajta a vonuló haradiakon Ithilien szívében, újraélve a könyvek történetét és a film látványvilágát. Ezzel szemben a tapasztaltabb hadvezérek asztalokat beborító seregekkel engedhetik szabadjára kreativitásukat egy maguk által kreált összecsapásban.

A MESBG nemcsak egy stratégiai játék vagy egy toltieni hagyományokat őrző társaság, de egy összetartó, kis közösség is. Amennyiben elnyerte a tetszésedet, térj be hozzánk a MESBG HUN - A Gyűrű Lovagjai Facebook-csoportba – itt ezen cikk konkrét példakkal és rövid szabályrendszeri ismertetővel kibővített verzióját is megtalálod –, látogasd meg a Tuant, ahol akármelyik hadijáték kapcsán segítségre találhatsz, vagy írd nekünk egy e-mailt az agyurulovagjai@gmail.com címre. Ha könyvekből szeretnél tájékozódni a játék aktuális státuszáról, a *Rule Manual*, *Armies of The Hobbit* és *Armies of the Lord of the Rings* című könyveket tudjuk ajánlani. Fontos megemlíteni még kezdőnapjainkat, a júliusban induló alkalmi és többfordulós versenyünket, amelyről szintén a fent említett csoportban lehet tájékozódni.

Akár most ismerkedtél meg hobbinkkal, akár szemezgetsz vele egy ideje, csak annyit mondhatunk, itt az idő, hogy belevágj!

Kép: LOTRO © Daybreak Game Company LLC / Turbine Studios Inc.

AGYÚRÚK URA ONLINE

(The Lord of the Rings Online)

Írta: Hödl Patrícia (Patiszon)

A Lord of the Rings Online (LotRO) egy MMORPG, azaz „kizárólag többjátékos módban játszható online szerepjáték”, ami 2007-ben jelent meg. A játék eleinte előfizetéses rendszerben működött, 2010-től viszont ingyenesen letölthető, bár csak a kezdő régió kalandjai érhetők el. Én 2012-ben találkoztam vele először, baráti unszolásra regisztráltam, és azóta is játszom.

Mint minden más MMORPG-ben, itt is egy *avatárt* irányítunk, amit mi hozunk létre. Jelenleg a szabad népek oldalán akár hét fajtából is választhatunk: beornfi, ember, hobbit, nemestünde, tünde, törp, „vaskosfejszjú törp” (stout-axe dwarf); és ezekhez osztályokat/kasztokat adhatunk. Természetesen a karakterünknek nevet és egyedi megjelenést is kialakíthatunk. Van lehetőség a gonosz oldalán is küzdeni, de ennek leírására itt nem térnek ki.

A választott fajtól függő kiindulási területen kezdünk, ahol a frissen létrehozott karaktereket rögtön feladat várja. Ezen a bevezetőn keresztül ismerjük meg a játék alapvető működését, végigvezeti a karakterünket egy rövid történeten. Minden elvégzett feladat után tapasztalati pontot kapunk, ami ahhoz szükséges, hogy az általunk irányított hobbit (illetve tünde, ember vagy egyéb szabad nép tagja) fejlődjön, szintet lépjen. Minél magasabb szintű a karakterünk, annál több és erősebb képessége lesz, ami jól jön majd a nagyobb kihívást jelentő ellenfelek ellen.

A LotRO inentől több száz (megkockáztatom, hogy több ezer) órányi kalanddal várja a kitartó játékost, megélevenednek könyvekből jól ismert helyek és szereplők. Eljuthatunk például Völgyzugolyba, Lórienbe, Rohanba és Minas Tirithbe. Találkozhatunk Frodóval, Aragornnal, Bombadil Tomával, Galadriellel és Elronddal. A kalandozásunk során egy fő szál, az *Epic Quest* mentén haladhatunk. Ez a küldetéssorozat leginkább távolról követi A Gyűrűk Ura történetét, amelyben a karakterünk is részt vehet. Völgyzugolyban például meghallgathatjuk Frodó tépelődését a küldetésről, ahogy elkísérjük utolsó sétáján Imladris fája alatt, vagy néha *session play* során az ismert szereplők bőrébe bújva szemlélhetjük az eseményeket. Találkozhatunk a rémisztő gyűrűlidércekkel és a gonosz egyéb szolgálóival is.

De ez a fő történeti szál csak az irányt adja meg, a LotRO nagyobb részét a területenként hasonló szintű küldetések adják. Megismerkedhetünk rengeteg NPC-vel (nem játékos által irányított karakterrel), akiket segíthetünk a saját kis feladataik elvégzésében: gyűjtsünk össze tíz darab gyógynövényt, kaszaboljunk le tíz vadállatot vagy

ellenséget. De nem csak ilyen egysíkú feladatokat kaphatunk, találkozhatunk például olyan kapitánnyal, aki Lórien határában egy tündébe lesz szerelmes, és a karakterünk segítségét kéri, hogy ezt kifejezhesse. Itt említeném meg, hogy a készítők rendkívül nagy figyelmet fordítottak arra, hogy a tolkieni leírásoktól és elvektől minél kevésbé térjenek el. Gondolok itt arra, hogy ami varázslatnak látszik, az nem az emberekkel született képesség, inkább olyasmi, mint a varázstárgyak használata; vagy ami a tündéknél varázslatnak tűnhet (gondoljunk Samu kötelére), az valójában „csak” tünde kézügyesség. Hasonlóan nem szerepel itt semmilyen törp-tünde szerelmi szál (lásd A hobbit film), vagy lidérc általi megszállás (mint például a *Middle-earth: Shadow of War*ban, lásd *Lassi Laurië XV/1. 26. oldal*).

A LotRO-ban Középfölde egészen nagy része bejárható, mint például északon Forochel, nyugaton a Kék-hegység, a Megye, Brí, Széltető, Völgyzugoly, Moria, Lórien, a Bakacsinerdő, Rohan, Gondor és Mordor is. Minden terület megfelel a könyvbeli leírásoknak, a Megye békés táj, Lórienben mallornfákon található fletkre mászhatunk fel, Minas Tirithben a kőváros körein sétálhatunk.

Utunk során találkozhatunk olyan kihívásokkal is, amelyeket csak barátainkkal, szövetségeseinkkel együtt tudunk teljesíteni. Ehhez a játék kínál egy szövetséges rendszert, ahol ismerősöket vagy akár ismeretleneket is meghívhatunk, hogy segítsenek a küldetésben. Ha hosszabb távon is együtt szeretnénk játszani, lehetőség van *kinshipet* (egyfajta kisközösség, saját beszélgető csatornával, hogy könnyebben elérjük a társainkat) alakítani.

Érdekeség még, hogy a játékban megjelenik Középfölde alkotásának alappillére, a muzsika is. Karakterünk használhat például dobot, fuvolát, hegedűt vagy dudát és lehetőség van arra is, hogy több játékos – jellemzően egy kinship tagjai – akár egyszerre, harmóniában adjon elő dalokat.

Manapság már jóval kevesebben játszanak, mint induláskor. Egyrészt a kinézet 2007 óta nem sokat változott. Volt pár amolyan ráncfelvarrásnak szánt javítás, ezek általában azt jelentették, hogy sokkal több fű, fa, virág került bizonyos helyekre. (Jó hír, hogy tervezik a látvány teljesen új megvalósítását 1-2 éven belül.) Másrészt a küldetésekben már nincs igazán nagy kihívás, ugyanis az idők folyamán egyre könnyítették a játék menetén.

Mindezek mellett én ajánlom azoknak, akik nem feltétlenül a játék kinézetéért, hanem a történetekért, a tolkieni világ bebarangolásáért próbálnák ki ezt a játékot.

HALANDÓ HŐSÖK ÉNEKE

Summoning

Írta: ifj. Somlói Ferenc

J. R. R. Tolkien szinte megszámlálhatatlan műfajt és művészt inspirált műveivel. Legyen az író, képzőművész, zenész, szinte a világ bármely táján találhatunk olyan alkotókat, akik büszkén vallják magukról, hogy Tolkien inspirálta őket vagy, hogy művészetük szerves részét képezik az általa teremtett történetek, azok szereplői, vagy csak egyszerűen a művek hangulata. A fantasy írók mellett a zenészek és zenekarok merítették rengeteget, és merítenek a mai napig Tolkien legendáriumából.

Nincs ez másképp a Summoning nevű osztrák zenekarral (duóval) kapcsolatban sem, akik jó néhány albumot tudhatnak már maguk mögött az 1993-as alakulásuk óta.

Amikor leültem megírni ezt a rövid kis cikket, akkor fel is tettem a kedvenc albumukat (*Old Mornings Dawn*), hogy hangulatba kerülhessek. Nem is kellett sok, azonnal magával ragadott ez a lenyűgöző atmoszféra, és tudom, hogy most napokig nem leszek képes más hallgatni.

Műfajukat tekintve a zenekar hivatalos álláspontja szerint atmoszférikus black metal, de ez csak arra elég, hogy nagyjából az ember el tudja helyezni a hangzásvilágukat a zenei térképen. Aki egyszer is hallotta őket, nagyjából tizenöt másodperc alapján fel tudja ismerni zenéjüket.

Kezdetekben három alapító tag és egy beugró vendégzenész alkotta a zenekart. Első albumuk a *Lugburz* címet viseli, ekkor zeneileg még nagyon közel álltak a tradicionális black metalhoz, de hangzásukat már akkor is színesítették különböző szintetizátor szólásokkal. 1995-ben lett végleges a mostanáig fennálló formáció és kristályosodott ki vele együtt az a zenei irány is, amit a mai napig is töretlenül képvisel a zenekar. Bizonyos értelemben véve még mindig black metalt játszanak, viszont a gitárok mint vezérhangszerek a háttérbe szorultak, és csak kíséző funkciót töltenek be. Ennek eredményeként a szintetizátor lépett előtérbe, amellyel a hagyományos hangzásán túl a fúvós és vonós hangszerek hangzásvilágát is képesek megszólaltatni, létrehozva a Tolkien világához közeli zenei színpadot és a történetmesélést. A zenekar másik nagy érdekessége, hogy a dob is gépi, amely szintén nagyon sajátos atmoszférát kölcsönöz a zenéjüknek. Az ének főleg extrém, ami hol kiabálás, hol sikítás, hol pedig hörgés formájában hallható, amit prózai betétek is színesítenek, ezek teszik teljessé a Summoning egyedi hangzásvilágát.

Kép: Danijel [deviantart.com/danijel81 – CC BY-SA 3.0]

Mint ahogy rengeteg kultikus black metal zenekar, ők sem léptek fel soha élőben, nem adtak soha egy koncertet sem, és ezen nem is kívánnak változtatni, stúdió zenekarként funkcionálnak. (Hasonlóképpen működik a méltán híres egyszemélyes zenekar, a Burzum, amely szintén Tolkien-ihletésű black metal és ambient zenéjével vált világhírűvé.) A legtöbb black metal zenekarhoz hasonlóan, művészneveket használnak a tagok (Protector és Silenius), még autentikusabbá téve a zenekarról kialakított képet, amelyet még inkább erősít a zenekari fotókon látható nazgûlszerű megjelenésük.

A Summoning zenéje annyira rétegzett és sokszínű, hogy amikor azt megkíséreljük leírni, célszerű összefoglalni azt a sok hatást, ami alakítja a zenekar sajátos stílusát. A dalok alapjait a gépi dob képi, de mégsem teszi őket gépiessé, ritmusukat tekintve nagyon ősi, szinte már törzsi hatás érvényesül. Erre épülnek a gitárok, amelyek nem csak tisztán black metal hangulatúak, hanem kivétel nélkül párosul hozzájuk egy megfogalmazhatatlan, fenséges érzés. Ehhez csatlakozik rengeteg klasszikus hangszer: sípok, kürtök, fúvósok és vonósok, de mind a 90-es évekre jellemző MIDI hangzással. És ezeket megkoronázza a történetmesélő ének, ami az egész egyveleget egy koherens egészzé alakítja. Amikor a Summoning zenéjét hallgatom, úgy képzelem el őket, mint modern trubadúrokat vagy bárdokat, akik elképesztő és heroikus történeteket adnak elő a hallgatóknak, de mindezt úgy, hogy közben láthatatlanok.

A szövegeiket tekintve a Summoningról az mondható el, hogy Tolkien legendáriumának atmoszféráját és fontosabb mozzanatait elevenítik meg egyfajta sajátos, metaforikus megközelítésben, egyes esetekben átvéve konkrét szövegrészeket és verseket is.

A zenekar néhány dalának címe a teljesség igénye nélkül: *Through the Forest of Dol Guldur*, *Lugburz*, *Beleriand*, *Caradhras*, *Old Mornings Dawn*.

Tolkien mondaköre és a Summoning zenekar zenéje egy fontos dologban mindenképp hasonlít egymásra: mint ahogy Tolkien rengeteg írot inspirált és szolgált világaik és történeteik alapjául, úgy a Summoning is rengeteg zenekart ösztönzött, de utánozni őket mégsem lehet!

A SZOVJET GYŰRŰK URA

(Az őrzők, 1991)

Írta: Derényi Róbert

Miután a nyolcvanas évek eleje táján engedélyezték megjelenésüket, Tolkien művei hamar népszerűvé váltak a Szovjetunióban is. Nem csoda hát, hogy viszonylag gyorsan megjelentek az első filmadaptációk is. Elsőként *A hobbit földolgozása* készült el 1985-ben, *Misztér Bilbo Baggins, a Hobbit csodálatos utazása vad földön és fekete erdőn keresztül, a ködös hegyeken túl* (Сказочное путешествие мистера Бильбо Беггинса, Хоббита, через дикий край, чёрный лес, за туманные горы) címmel. A film, amelyben magát Tolkient is megjelenítik, stílusában erősen hasonlít az 1991-es *A Gyűrűk Urára*, és több adást is megért, sőt, még DVD-n is megjelent. Valószínűnek tartom, hogy emiatt nem érezték problémásnak a későbbi *A Gyűrűk Ura* adaptációt sem a készítők.

A leningrádi televízió – immár 1991-ben – másodszor is megpróbálta megfilmesíteni *A hobbitot*, illetve ezúttal *A Gyűrűk Urát* is. *A hobbit-földolgozás* (címe *Kincs a hegy alatt, avagy a Hobbit*, oroszul Сокровища Под Горой, или Хоббит), ez esetben egy rajzfilm lett volna, ami végül nem készült el, ám egy rövid, hat perces részlete szerencsére fennmaradt, és az interneten máig megtekinthető. Ezzel szemben *A Gyűrű Szövetsége* filmváltozata valóban elkészült, sőt le is vetítették, azonban utána úgy elrakták az archívumba, hogy azóta se látta senki.

Egészen mostanáig: idén április elején robbant az interneten a hír, hogy megtalálták az elveszettnek hitt filmet. Sőt, nem csak megtalálták, hanem rögtön fel is került az internetre. A film kétségtelenül nagy maga után kívánnivalót, így azonnal kritika és neveltség tárgyává vált minden létező platformon, gyorsan nagy, de annál kétesebb hírnevet szerezve. Az alábbiakban ezt a negatív megítélést szeretném árnyalni.

A két, körülbelül egyórás részből álló film *A Gyűrű Szövetségét* dolgozza fel. A film címe érdekes módon *Az őrzők* (Хранители) lett, a Szövetségre mint a Gyűrű őrzőire utalva.

A film értékelésénél figyelembe kell venni készítésének körülményeit. A kilencvenes évek elején a Szovjetunió gazdasága romokban hevert, a tagállamok sorra jelentették be függetlenségüket, az országban teljes volt a káosz. Ebben a helyzetben egy fantasy film készítése és finanszírozása aligha szerepelt a prioritási listák élén. A készítőknél több, mint valószínű, hogy minimális költségvetéssel kellett gazdálkodniuk, ami a filmekben meg is látszik. Ennek ellenére a film valószínűleg nem tűnt teljesen veszett ügynek, legalábbis erre utal, hogy több (a Szovjetunióban) ismert színész is feltűnik

benne, illetve a főcímmzene az egyik legrégebbi és leghíresebb orosz banda, az Akvarium (Аквариум) alkotása.

A helyzetet bonyolította, hogy *A Gyűrűk Uráról* lévén szó, egy sor modern technika nélkül nehezen megoldható problémával is meg kellett birkóznuk. Ilyen a hobbitok és törpök alacsonyabb termete, az Öregerdő mozgó fái (huornjai) vagy Gandalf sasháton repülése, nem is szólva az olyan helyszínekről (mint például Moria), amelyekhez különösen nehéz díszletet alkotni vagy megfelelő forgatási helyszínt találni. A szükséges technika persze kétségtelenül létezett, gondoljunk csak a *Csillagok háborúja* első részére, ami több, mint tíz évvel korábban, 1977-ben készült. A Szovjetunióban viszont ilyenmihez feltehetően nem volt hozzáférése a készítőknél.

Kép: jelenet a filmből (Leningrád TV / STV Russia)

A gondokat az alkotók néhol igazán ötletes megoldásokkal orvosolták (ilyen például a Gandalf köpenyén megjelenő tűzijáték), ezek viszont mai szemmel, Peter Jackson filmjei után ócskának tűnhetnek, illetve olyan érzést kelthetnek, mintha egy színházi előadást vettek volna fel. Ugyanakkor el kell ismerni, hogy a filmben valóban előfordulnak csapnivaló megoldások, mivel néhol egyébként „hagyományos” módszerekkel is megoldható jeleneteket is (kétes hatékonyságú) trükkfelvételekkel valósítottak meg.

A két film közül szerintem egyértelműen az első sikerült jobban. Ennek oka egyrészt talán az, hogy kevesebb „speciális effektre” volt szükség, másrészt a második részt nézve az az érzésem támadt, mintha túl sok mindent akartak volna szűk egy órába belezsúfolni. Míg az első ötven perc alatt Bilbó születésnapjától a Sír buckáig jut el a történet, a második film ugyanennyi idő alatt a Sír buckáktól a Szövetség felbomlásáig próbálja bemutatni az eseményeket.

Összegezve: *Az őrzők* tankönyvi példája annak, amikor valaki túl nagy fába vágja a fejszéjét. Az alkotók érezhetően megpróbálták a legtöbbet kihozni a lehetőségeikből, viszont nem tudták, vagy nem akarták kihagyni a nyilvánvalóan megvalósíthatatlan elemeket, ennek megfelelően a film olyan lett, amilyen. Ennek ellenére legalább az első részt mindenképpen érdemes megnézni (különösen most, hogy már angol felirat is készült hozzá az oroszul nem értőknek). Az élvezhetőség érdekében persze nem árt, ha az ember kicsit lejjebb ad elvárásaiból, és nem egy másik sokmilliárdos költségvetésű CGI-parádét vár.

A SZILMARILOK, AHOGY MÉG SOHASEM OLVASTAM . .

(G. D. Saran: *Istenek hazája. Valinor. Első könyv.* Amon, [Budapest], [2001].)

Írta: Tóth Gergely (Alyr)

Még a kétezres évek elején hallottam (pontosabban a Tolkien.hu fórumon olvastam) egy magyar könyvről, ami *A szilmarilok*on alapul, vagy abból merít, mi több, teljes részeket vesz át belőle. Már akkor érdekelni kezdett a dolog. Vajon *A szilmarilok* előtt jelent-e meg, kihasználva a magyar olvasóközönség által ismeretlen mű jelentette előnyt? Mennyit vett át, és mennyit tett hozzá? Aztán sok évig aludni hagytam ezt az érdeklődést. Most viszont újra feltámadt bennem a kíváncsiság, be is szereztem egy példányt, és el is olvastam.

Az már az első oldalakról is kiderült, hogy a könyv 1999-ben készült el, tehát évekkel *A szilmarilok* magyar kiadása után, sőt, több szöveget szóról szóra vesz át onnan (erről később írok még bővebben). A továbbiakból pedig rájöttem, hogy a „mennyit vett át, és mennyit tett hozzá” nem a jó kérdés. Helyesebb inkább azt kérdezni, „mit vett el belőle, és mit hagyott meg – saját műként előadva”.

A fanfiction egy igen régi műfaj, természetesen Tolkien univerzuma is bővelkedik ilyen művekben. A fanfictionök egyik közös jellemzője, hogy olyan jeleneteket, helyszíneket vagy időpontokat jelenítenek meg, amelyek az eredeti műben nem, vagy csak alig kerülnek terítékre. Vannak közöttük jobbak és rosszabbak, hosszabbak és rövidebbek, de arra igen kevesen vállalkoznak – és ez talán nem véletlen –, hogy az eredeti művet írják újra az író helyett.

Az *Istenek hazája – Valinor, első könyv* mégis ilyen írás (sajnos a többi részről nincs információ, lehet, hogy már el sem készültek, vagy a szerző fiókjában ragadtak örökre). A művet a borító szerint G. D. Saran írta, és a szerző valódi neve fordítóként sem szerepel a belső oldalon, ahogy annak idején sok magyar fantasynél ez előfordult.

Az *Istenek hazája* hivatalosan nem fanfiction, bár az első oldalakon idéz *A szilmarilok* elejéből (bár az idézőjelet nem zárja be, és a fordító Gálvölgyi Judit neve sem szerepel a szöveg végén, csak Tolkiené), a könyv többi része úgy van prezentálva, mintha ez alapján a néhány oldal alapján G. D. Saran kreálta volna az egész regényt. Igazából a szerző nem kisebb dologra vállalkozott, mint hogy újírja *A szilmarilok* történetét, Tolkien után szabadon, de azért bőven merítve (gyakran szó szerint átvéve hosszabb részeket) az eredeti műből. A bő merítés alatt azt értem, hogy a történet, valamint a szereplők neve és személyisége megegyezik azzal, amit Tolkien leírt, csak az előadás stílusa különbözik, és a történet bővül ki néhány új szállal és szereplővel. (A könyv plágium volta természetesen következményeket is vont maga után, nem sokkal a megjelenést

követően visszahívták és bezúzták a köteteket, ma már csak ritka antikvár példányok elérhetőek itt-ott.) *A szilmarilok* sokszor nagyon szűkszavú, évszázadokat, korszakokat ugrik át néhány mondattal, bőven teret hagyva a fantáziának, regényeket lehetne írni mindarról, amit Tolkien nem, vagy éppen csak említ (és gondolom, írtak is), Saran könyve mégis alig használja ki ezeket a tereket, a könyv első negyedében gyakorlatilag egyáltalán nem. Az *Istenek hazája a Quenta Silmarillion* 6. fejezetéig (**Feanor és Melkor megszabadítása**) dolgozza fel a történetet.

A valódi fanfiction részek, azaz a felébredt tündék és törpök kalandjai részletesebbek, új szereplőkkel, több párbeszéddel. A Tolkiennál éppen csak említett események a maguk módján érdekesek, bár a magam részéről nem kedveltem őket, mert elég érzélgős stílusban és kevés tehetséggel megírt jelenetek (bármelyik fanfiction-gyűjteményben könnyedén százszor jobbakat találhatunk, bár láttam már rosszabbul megírt dolgokat is nyomtatásban), önmagukban nem érnének egy kritikát.

Ami igazán zavart, és amitől kinyílt a tolkienita bicska a zsebemben, az a könyv többi része. Az, ami *A szilmarilok*ból már ismert történetek sekélyes újírása. Először csak nem értettem, hogy miért akarja a szerző rosszul megírni azt, amit Tolkien már szebben, jobban és átgondoltabban megírt, később ez az értetlenkedés hevesebb érzelmi reakciókba csapott át (elsőként Sauron leírásánál, de ez teljesen szubjektív). Mert mondhatnánk, hogy a szerző egy alternatív Silmarilliont, egy másik történetet ír egy másik világban, hiszen itt-ott meglehetősen különböző G. D. Saran és Tolkien világa, de sajnos ez az alternatív világ olyannyira hasonló az eredetihez, hogy ez aligha lehetséges. A leírások gyermetegyek, a szereplők túlzóak és egysíkúak, minden finomságot és árnyaltságot nélkülöznek. A Cuiviénnél felébredő tündék mindent tudnak maguktól (és elnyúhetetlen fehér ruha van rajtuk már ébredésük után), éppen csak vissza kell emlékezniük, hogyan kell tüzet gyújtani vagy hangszert készíteni és ünnepelni – érdekes, hogy ezen kívül nem nagyon csinálnak semmi mást. Ez egyébként is jellemző a könyvre, a problémák különösebb erőfeszítés és ráfordított energia nélkül megoldódnak, hiszen többnyire akad valaki, aki visszaemlékszik a születése előtti időkre (mint a tündék ébredésük után, hogy csak ünnepelniük kelljen), vagy tud telepatikusan kommunikálni (mint Melian a törpökkel, áthidalva ezzel a kommunikációs szakadékot), vagy ismeri a titkos nyelvet (mint Celegorm a dinoszauruszokét – ez a könyvnek a legvégén van, és még ott is meg tudott lepni).

Az ismert karakterek közül kiemelkedik Fëanor, aki nélkülözi mindazt a kettősséget, amit Tolkiennál meg lehet figyelni, hiányzik belőle minden, ami miatt egy nép követné a tengeren át az ismeretlenbe. Egyszerűen csak önző és aljas, még házasodni is csak bosszúból házasodik, a saját fiait és feleségét is megveti. Melkor egy karikatúraszerűen túlzó módon megírt gonosz (akinek a kastélyában ajtó nyílik a Semmire, aztán az alsóbb termeiben is ott a Semmi, meg a halálon túli üresség is, ahonnan nincs visszatérés, ha a semmi több szintje nem lett volna elég félelmetes), és Sauron... Nos, mint már említettem,

számomra az egy különösen fájdalmas rész, ahol Sauront írja le. Az *Istenek hazájában* Sauron kezdetektől fogva csúf, külsejének leírása olyan bonyolult sikerült, hogy egységesen ábrázolni sem tudtuk (leginkább tüskés-szarvas tintahalra vagy lebegő kaktuszra hasonlítanak a végeredmények): „A szellem engedelmessé urának, hosszú fekete füstoszloppá változott, melyből lángnyelvek csaptak elő, majd a sűrű füstből és koromból, lassan egy alakatlan fekete valami vált ki, melynek közepén egy iszonyú arc formálódott elő, egyetlen, pupilla nélküli résre nyitott szemmel és néhány, a homlokáról csigavonalban tekeredő hegyes szarvval, melyekből elnyújtott teste felső végén is látható volt pár darab. Karok helyett teste mindkét oldalán vastag, tüskékkel borított csápok nőttek, lába nem volt. Lebegve mozgott és amikor megszólalt, száj helyett, hosszú rés keletkezett arcán.” Őszintén érdekelne, hogy ebben az alakban miként abszolválná A *szilmarilok* összes többi részét, amiben aktív szerepe van (Tol Sirionnál talán még nem volna gond, viszont később, Eregionban vagy Númenorban annál inkább), de sajnos ezt már nem tudjuk meg.

Kép: Gyevnár Ádám (Helm)

Többször felmerült bennem olvasás közben, hogy a szerző úgy állt neki megírni a könyvét, hogy még végig se olvasta A *szilmarilok*at, de attól tartok, hogy nagyon is elolvasta (sőt, többet is, hiszen az *Istenek hazájában* Makar és Meassë is szerepel, akik A *szilmarilok*ból kimaradtak), éppen csak nem érdekelte az, amit nem tudott a saját interpretációjába belefoglalni.

Végezetül szólnom kell a nevekről és a helyesírásról is. Utóbbi csapnivaló, ez valószínűleg annak köszönhető, hogy kihagyták a lektort a kiadásból; hemzsegnek a rosszul használt írásjelek és ékezetek, ennek a javát egy Word helyesírás-ellenőrzés is kiszűrte volna (1999-ben már létezett), de sajnos erre nem vették az időt és fáradságot.

A nevek egy súlyosabb kérdés, hiszen azoknak Tolkiennál mindig van jelentése is, így egyáltalán nem mindegy, hogy kinek milyen nyelven adtak nevet, és az mit jelent. Saran ezzel nem igazán törődik. A maga által kitalált szereplőknek láthatóan igyekezett jó neveket kitalálni a rendelkezésére álló eszközök (A *szilmarilok* függeléke) alapján, de a többi esetben korántsem figyelt oda ennyire. Tolkien a nolda szereplőknek is a sindarin nevét használja (mert a Piros Könyv „kerettörténete” szerint Bilbó sindarin források alapján fordította le a történeteket Völgyzugolyban).

Saran ezzel nemigen törődik, például Fingont egyedülként csak a saját maga által fordított quenya néven emlegeti, Fingonként egyszer sem, bár a nyelvi különbségnek a történetben semmilyen szerepe sincs. Talán csak jobban tetszett neki így. (A fordítás egyébként nem teljesen helyes, Fincáno helyett Fincáno lett.)

A legtöbb, a kötetben szereplő nevet az eredeti (sőt, az angol eredeti szerinti, tehát é-vel írt) verzióban használja, de vannak megmagyarázatlan kivételek: Nessa nevét kategorikusan Nesszaként írja, Mahtan minden esetben Mathan, Thorondor legtöbbször Thorndor (bár ez lehet sima elgépelés is, egyébként Thorondort az *Istenek hazája* szerint soha senki tünde nem láthatja, ez is izgalmas lenne a későbbiekben). A helyek neveit többnyire jól írja, de ezeket gyakran keveri, Angbandot Utumnóval, Ardát Középföldével.

Az *Istenek hazája* – Valinor tipikusan olyan könyv, amire azt mondhatjuk, hogy elolvastam, hogy nektek ne kelljen. Ha nem volna a plágium iskolapéldája, akkor azt mondanám, hogy egy rosszul megírt, klisés fantasy, de így – tudva, hogy minden ötletet lopott – sokkal rosszabb a helyzet. Ami Tolkiennál magasztos, azt porba rántotta, ami szép, azt elcsúfította.

Fentebb többször írtam, hogy érdekelne a folytatás, ez így is van, de csak azért, mert kíváncsi lennék rá, hogyan oldja meg a történetbe maga által kreált nehézségeket – bár attól tartok, sehogy (például a könyv elején Valinor egy Ardán kívüli hely, ahova csak speciálisan, repülve lehet eljutni, de mire a tündék odaérnek, már csak egy sziget, amit hajóval is meg lehet közelíteni). Szóval nem az irodalmi értékei miatt. Merthogy azok nincsenek. Biztos kiestek a Semmibe a Melkor erődjéből nyíló ajtón.

Lassi Laurie XVIII.21 27

KÖZÉPFÖLDE HELYSZÍNEINEK IHLETŐI

(John Garth: *Tolkien világi*. Corvina, Budapest, 2021.)

Írta: Markovics Vivien (ViveEe)

Idén februárban – a Corvina Kiadó jóvoltából – magyar nyelven is elérhetővé vált John Garth Tolkien-kutató könyve, a *Tolkien világi*, melyben a szerző megkísérli a Professzor szemüvegén keresztül látni a világot, és megismertetni az olvasókkal, hogy Tolkien életének mely színterei és eseményei ihlették Középfölde helyszíneit.

Már a bevezetőből érezhető, milyen sokszínű lesz a könyv. Témakörökre bontva ismerhetjük meg Garth kutatásának eredményeit, emellett több mint száz kép és illusztráció segíti a képzeletünket, melyekből nem kevés maga Tolkien alkotása. Kalandunk Angliából, illetve a Megyéből kezdődik, majd Tolkien életeseményeinek vizsgálata mellett olvashatunk Középfölde népeinek tágabb értelemben vett kulturális háttéréről, Lúthien földjéről, a Középföldét ihlető topográfiai helyekről, míg végül eljutunk az emberek által épített és átformált helyekről szóló fejezetekig.

Rengeteg érdekes adatot olvashatunk. Például a **Lúthien földje** fejezetben érdekes volt számomra látni Nagy-Britannia és Középfölde térképének egymásra vetítését. Arda a Föld, Középfölde története a mi világunk múltjában játszódik. Tolkien Angliának szeretett volna mitológiát írni, mert elszomorította, hogy Anglia nem büszkélkedhetett saját, gazdag és összefüggő mondakörrel, ellentétben más nemzetekkel. Az „elveszett mesék” célja bemutatni, hogyan változik át a tünde Tol Eressëa az angolszász Angliává. A *szilmarilok* 1926 és 1937 közötti változataiban Beleriand maradványaiból keletkeznek a Brit-szigetek. A *Gyűrűk Uránál* Tolkien földrajzilag már nagyjából megfeleltette Középfölde északnyugati részét és Európát. Viszont vannak jelei, hogy a Brit-szigeteket a Megyéből és környékéből tervezte összegyúrni. Tolkien legkorábbi döntései egyikeként a Megyétől nyugatra tette a tünde tornyokat, ahonnan a tengert látni. Csakhogy ott nincs semmiféle sziget, ami később Angliává vagy Britanniává válhatna. De Tolkien nem mondott le teljesen a Britanniával való földrajzi párhuzamokról. Talán nem véletlen, hogy a sindarin Lindon a „Dal Földjét” jelenti: ez Wales állandó jelzője. Bár Tolkien azt mondta, hogy Hobbitfalva szélességi és talán hosszúsági foka is nagyjából egyezik Oxfordéval, bevallotta, hogy nem könnyű beilleszteni a fiktív országokat Európa korábbi földrajzába. A történet már túl messzire vitte, mielőtt egyáltalán felmerült benne a kérdés.

Nagyon látványos a kép a Végzet Hegyének ihletőjéről. A Végzet Hegye egy fényképhez vezet a Hekla vulkán

legutóbbi kitöréséről, melyet Tolkien mutatott 1961-es interjúja készítőjének. 102 évnyi szünet után hat-hét mérföld magasságig okád füstöt felfelé, ami komolyabb kitörésre utal. 12 óra alatt 10 cm vastag hamuréteg keletkezett. A láva lassú, széles folyamokban haladt. Tolkien figyelmét aligha kerülte el ez az életszerű beszámoló: ekkor készült a Gorgoroth pusztaságának és a Végzet Hegye kitörésének leírása.

„Sok kritikus feltételezi, hogy Középfölde egy másik bolygó” – panasolta Tolkien egyszer. Bár én sosem gondoltam ezt, de Középföldével először Peter Jackson filmjeiben találkoztam, és már igen sokszor láttam a filmet, mire először a kezembe került a könyv. Középfölde számomra Új-Zéland volt – és talán lesz is mindig –, így bármennyire próbálkoztam olvasás közben máshogy elképzelni a könyvben oly részletesen leírt helyeket, nem tudtam elvonatkoztatni a film látványvilágától. Úgy gondolom, hogy rajtam kívül még nagyon sokan vannak így, és nekik talán az egyébként is sok érdekes információ mellett az lehet a legizgalmasabb ebben a könyvben, hogy új perspektívát kapnak.

Nekem tetszik a könyv felépítése, de ami igazán tetszik, hogy önmagában is kerek egész. Ha valaki nem olvasta Tolkien életrajzát, és nincs túl számos Tolkien-napos előadáson, vagy akár az egyetemi kurzuson, annak is érthetően, kellő kezdeti információhalmazzal szolgál a könyv, ránk bízva a témában a további vizsgálódást.

Középfölde története mögött megbújó számos érzésre és az azokban közrejátszó tapasztalatra kapunk magyarázatot, például a számomra legkedvesebb helyszín történetére is: Középfölde tele van izgalommal és csodákkal, gyönyörű helyekkel, de *A Gyűrűk Urát* olvasva én a Megyébe vágyom. Olyan erősen érződik a hobbitok szeretete a hazájuk és békés, egyszerű életmódjuk iránt, hogy az megérinti az embert. Tolkien olyan helyet ír le, ahol tényleg fantasztikus lehet élni, amiért megéri harcolni. Szomorú a könyv végén szembesülni azzal, hogy Saruman mit tett a Megyével. A hobbitok otthona már sosem lesz olyan, mint régen volt. *A Tolkien világit* olvasva megértjük, hogy Tolkien zsenialitásán túl milyen élmények formálták a Megyét. És ez csak egy a számos témából, amit az író körüljár.

A könyv gyönyörű, éke lehet bármelyik könyvespolcnak, és én azt gondolom, hogy tartalmát tekintve is érdekes lehet azoknak, akik szeretnék Középfölde formálásáról többet tudni.

KEDVES NAPLÓM!

Írta: Kalla Balázs (Aldyr)

[Mese- és novellaíró pályázat 2020 – Novella 2. helyezett]

Március 21.

Ma végre elmentek az orkok. Egyheti sanyargatás és rongálás után reggel vették a holmijukat, és elmentek nyugat felé, a Toronyhoz. Majdnem a teljes raktárkészletünket felzabálták, és közben végig terrorizálták a munkásokat. Volt, akit ki is ragadtak a sorból, és valami mondvacsinált indokkal megverték... De persze egy szót sem szólhatunk ellenük, el kellett viselnünk, amíg el nem mennek. Ma végre fellélegezhettünk, de Nagyapó szerint sokkal rosszabb lesz, amikor majd visszafelé is elhaladnak erre. Azt mondja, a háború ilyen. Akár egy hét, akár egy hónap múlva jönnek vissza, az biztos, hogy éhesek lesznek.

Nagyapó egyébként egyre rosszabbul van. Szerencsére a Felvigyázó kedveli őt, ezért csak könnyű munkára osztja be, de a nap végére így is teljesen kimerül, nagyon nehezen veszi a levegőt.

Azrubart ma megint megkorbácsolták. Azt mondta nekem, hogy tudta, hogy így fog járni, de akkor is szólnia kellett a Felvigyázónak, hogy a Fekete Tó vize annyira szennyes és olajos lett, hogy az öntözés már több kárt okoz, mint hasznot a földeken. Tizenötöt kapott, mert az ork szerint ezzel „megtagadta a munkát”. Pedig jóval az este leszállta után ment oda a Felvigyázóhoz, hogy beszéljen vele, és még így is jól járt, mert lázításért és tiszteletlenségért még harmincat kaphatott volna. Nem értem, mi van Azrubarral. Messze őt büntetik a legtöbbször, de mintha fel sem venné, mindig ugyanúgy csinál mindent. Én gyűlölöm a korbácsot, és amikor csak tudom, elkerülöm. Bár még mindig jobb, mint a Bányászoknál, mert Zoraphel azt mondja, náluk a fejadagmegvonás is elég gyakori büntetés, néha az egész csapatnak, egyetlen ember vélt vagy valós kihágása miatt. A Bányamesterek röhögve tapossák a kenyeret a sárba, holott ők is csak keveset kapnak. De jobban szeretnek kegyetlenkedni, mint jóllakni.

Apropó bányászok. Még két nap, és jönnek vissza! Alig várom. Hiányzik Zora.

Március 22.

A Felvigyázó ma nagyon furcsán viselkedett. Alig-alig figyelt oda a földeken, az őrségváltást majdnem elfelejtette levezényelni, és egyébként is, idegesen járkált a fal mellett. Folyamatosan a nyugati utat figyelte, mintha várna valakit vagy valamit. De abból az irányból senki nem jött... Azon az úton már hetek óta mindenki csak megy a Torony felé. Nem is tudom, hogy férhet el ott annyi ork, ember és

olog-hai. Tudom, hogy van valami fenyegetés a Hegyeken túl, de ekkora hadsereggel, amit itt látunk elmenni az utóbbi hetekben, a világ sarkáig el lehetne kergetni mindenkit.

Nagyapó kicsit összeszedte magát, és este mesélt nekünk a Fénylő Fák Földjéről. Ez ugyan tiltott történet, de mégis olyan szép! Egy helyről szól a Tenger túloldalán, ahol nincs fájdalom, nincs munka és valószínűleg orkok sem. Zayant persze nem érdekelt semmi más a meséből, csak a tenger. Lehet is látni, ahogy izgatottan remeg, amikor csak szóba kerül. Az az álma, hogy egyszer eljusson oda, és építsen magának egy hajót, amivel tengerre szállhat... Néha a Tó partján is szokott erről ábrándozni, de persze esélytelen, hogy valaha is akár csak egy csónakba beülhessen. Hiszen ez is szigorúan tilos. Én a magam részéről kicsit irtózom a tengertől. Egy olyan hatalmas víz, aminek nem is látni a túlpartját? Szörnyű még belegondolni is. De persze azt én is szívesen megnézném, mi van ott, a túlpartján.

Lefekvés előtt megkérdezte tőlem Azrubar, hogy észrevettem-e, hogy az ég kicsit füstösebb, súlyosabbnak hat minden nap. Eddig nem tűnt fel, de most, hogy említette, tényleg így lehet. Talán Nagyapó is emiatt van rosszul. Ha a levegő is tönkremegy, akkor semmi nem ment meg minket a korbácstól... Az őszi vetés így is sokkal kevesebb lesz, mint amennyinek lennie kéne. Gyenge a föld, rossz a víz. Azrubar szerint az lesz a vége, hogy a Nyugati Várba kerülünk szolgának. Ezt nem szeretném, és biztos vagyok benne, hogy Azrubar sem.

Március 23.

Ma elkezdtek az új terület parcellázását, ahol az a ritkás erdő volt, amit kivágtak velünk a télen. Alig két órája dolgoztunk, amikor egy hatalmas sziklát találtunk a földben. Amikor legutóbb ilyen volt, akkor is ráment egy napunk, hogy kifordítsuk és elvigyük, de ez sokkalta nagyobbak tűnt, ezért fogalmunk sem volt, hogyan fogjunk hozzá úgy, hogy a munka közben ne álljon le. De a Felvigyázó mintha nem is törődött volna vele. Azt mondta, hagyjuk ott, folytassuk a parcellázást, aztán ha a nap végén lesz még rá idő, kiszedeti velünk. Nagyon furcsa... A nap végén el is felejtette, mi meg nem is nagyon igyekeztünk az eszébe juttatni. Addig jó, amíg béke van köztünk.

Később kiderült, miért volt ilyen hangulatban. A nyugati útról megérkezett ugyanis egy lovas, mindenféle kíséret nélkül, és egyből a Felvigyázóhoz ment be.

Tanácskoztak ők ketten ott vagy fél órát, aztán a lovas fogta az őrég felét, és elvitte őket a Torony felé.

„Háborúban áll az Úr a nyugati emberekkel és az északi tündékkal. Akár győzünk, akár veszítünk, más lesz ezután a világ”, mondta Nagyapó. Igaz, ő sokszor előre lát bizonyos dolgokat, de szerintem most nincs igaza. Amióta az eszemet tudom, háborúban állunk. És amióta az eszemet tudom, soha nem változott itt még semmi sem.

De Nagyapó mondott még egy furcsát ma. Amikor arról beszéltem, mennyire várom, hogy Zoraphel végre visszajöjjön, mosolyogva azt mondta, olyan ő nekem, „mint Berennek volt Lúthien”. Nem tudom, ez mit jelent. Azt felelte, „Ez egy régi mondás, én sem igazán ismerem az eredetét, én is a nagyapámtól hallottam régen. Azt jelenti, hogy nagyon szeretünk valakit.”

Március 24.

Reggel végre megjöttek! Tegnap délután feljűk is járt egy lovas, aki a bányáktól is elvitt nagyon sok őrét. De, hogy „ne érezzék olyan jól magukat”, a Bányamesterek ráparancsoltak az emberekre, hogy addig folytassák a munkát, amíg meg nem látják a napkeltét. Jó vicc... A napot itt, a földéken lehet ugyan látni, de délebbre, a hegyekben sokkal ritkább vendég. Mindenesetre hajnalban, amikor megjött a váltás, hazaengedték őket. Zora persze nyakig koszos volt, mint mindenki, és olyan fáradt, amilyennek még soha nem láttam. Lemosta magáról a szénpor nagy részét – az olajos víz mintha nem is zavarta volna –, és rögtön lefeküdt aludni. Azt mondta, csak amiatt bírta ki az erőltetett éjszakázást, mert tudta, hogy ha vége, akkor három napig csak velem lehet!

Nagyapó ma hajnalban kiment a tóhoz halászni. Persze ez is tilos, és szigorúbb büntetés jár érte pár korbácsütésnél, de az öreg ismer egy helyet a sziklák és bokrok közt, ahol akkor sem veszi észre senki, ha három méterrel mögötte áll. Kiskölyök kora óta járkál ki oda, és még sosem bukott le. Persze szerintem ebben az is benne van, hogy bár nem szokott túl sok halat fogni, a legnagyobbakat mindig odaadja a Felvigyázónak.

Az örök ma a szokottnál is gonoszabbak voltak, szerintem mindenkin csattant az ostor legalább egyszer-kétszer. Mert túl lassan dolgozunk, mert túl mély, vagy éppen nem elég mély a barázda... Bár ezeknek mindegy szokott lenni. Azért ütnek, mert mi csak „emberkutyák” vagyunk.

Este Zorával megbeszéltük az elmúlt három hetet, amíg nem láttuk egymást. Én elmeséltem, hogy mennyire beindult a jövés-menés – vagyis inkább csak a menés – a nyugati úton, és hogy mennyire megdolgoztak minket azok az orkok, akik itt töltötték két napos pihenőjüket a háborúba vonulásuk útján. Zora szerint is valami nagy dolog készül, mert a Bányamesterek is folyton azt mondogatták, hogy ha nem dolgoznak jól, ők is mehetnek csákánnyal a kézben az északi kapuhoz. Ez azért nem hangzik jól... Nekünk szigorúan tilos a harc vagy a fegyverhasználat, ha csak verekedésen kapnak valakit az örök, hát úgy megbüntetik, hogy szerencséje van, ha túléli egyáltalán. Mi nem lennénk valami hatékony katonák, az egyszerű biztos.

Március 25.

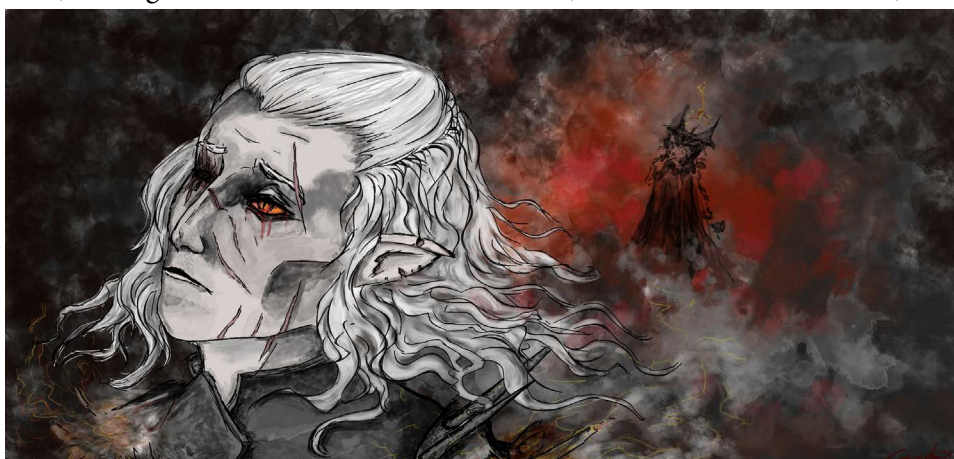
Hihetetlen nap!

Nem is tudom, hogy írjam le.

Kicsivel napkelte előtt ébredtünk szinte mindannyian egyszerre, talán az egész faluban. A levegő furcsán fojtogató volt, teljesen mozdulatlan és nehéz. Mintha ült volna rajtunk valaki... Beszélni is alig volt erőnk. Vagy egy órán keresztül tartott ez a döbbenetes csend. Ha valaki próbált is volna visszaaludni, biztosan nem sikerült neki. Olyan éberek voltunk a körülmények ellenére, mintha ostorral vertek volna.

Már kint voltunk, a földekre tartottunk, amikor hirtelen mindannyiunkon szétáradt a rettegés. Mi még talán egész jól bírtuk, én összekapaszkodtam Zorával, és a többiek is talpon maradtak, de a Felvigyázó és a többi ork teljesen kikészült. Volt, aki hanyatt vetette magát, és próbált összekuporodni minél kisebbre. Más ész nélkül rohant, kezéből lándzsát, kardot, ostort kiejtve. A Felvigyázó maga egyenesen a tónak ment, azóta sem látta senki.

A Tűzhegy lángolt. A Hegy, amit csak nagyon tiszta időben lehet látni tőlünk, most tisztán kivehető volt, és a

Kép: Cseppentő Aténa Tünde [Művészeti Pályázat 2020]

nevéhez méltóan beborította a tűz. Aztán megtörtént az, amire gondolni sem lehetett.

A Torony ledőlt.

Az Úr halott.

A Fekete Birodalom elpusztult.

Nincs rá szavam, milyen érzések szabadultak akkor fel mindannyiunkban. Mintha mély álomból ébredtünk volna. Én nagyban vettem a levegőket. Azrubar mereven állt, és a Torony helyét bámulva, magából kikelve, nevetve ordított. Nagyapó megtántorodott, le kellett ülnie. Könnyek közt suttogetta maga elé, talán nekem, talán magának, talán senkinek: „Hittük volna? Hittük volna?” Zoraphel teljes sokkban volt. Úgy szorította a karom, hogy ha ésnél vagyok, biztosan fölkiáltok fájdalomamban.

Néhány pillanattal később egy hatalmas széllökés mindünket leterítette a lábáról. Egy elképesztően hangos, elnyújtott dörgés, robbanás kísérte, és ez helyre rázta az embereket. Ekkor vettük észre, hogy az orkok egyszerűen eltűntek. Mintha ott sem lettek volna. Elszaladtak, vagy a föld nyelte el őket, ki tudja – de mind köddé vált a földön és a faluban is. Az őrbódék és a kaszánya is üres volt.

A Felvigyázó kunyhója előtti téren gyűltünk össze, más helyet nem ismertünk, ahol mindannyian elférünk. A dobogóra, amin eddig kizárólag csak magas rangú munkavezetők vagy más orkok állhattak, most Nagyapó ment fel, hiszen ő volt az egész faluban a legidősebb, a legtapasztaltabb. Az elmúlt napokban mutatott gyengesége mintha semmivé foszlott volna. Energikus volt, arca kipirosodott, és sütött róla a lelkesedés.

„A szolgálidok véget értek”, szónokolta. „Az orkok elementek, és nem jönnek vissza még nagyon sokáig, ha egyáltalán visszajönnek. Ezt talán mindannyian érzitek legbelül. Mind láttuk, mi történt! Lugbúrz halott!”

Ösztönből összerendeztem a név hallatán. Nem volt tilos kiejtenünk, de még egymás között sem nagyon mertük kimondani az Úr nevét, nehogy magunkra vonjuk a figyelmét. Nagyon más érzés most, hogy tudom, hogy büntetlenül ki szabad mondani... Vagy éppen le szabad írni.

„Lugbúrz halott, és mi a magunk urai vagyunk. Talán nem lesz egyszerű hozzászokni, de nincs több korbács. Nincs több terror!” Éljenzés. Nagyapó mindig is szeretett sok embernek beszélni, legyen az munkára való lelkesítés, vagy csak egy egyszerű mese. És valljuk be, jól is csinálta!

Délután magunkhoz tértünk annyira, hogy elkezdtük szervezni az életet. Az orkok által eldobált fegyvereket összegyűjtöttük és bevittük a kaszárnnyába. Kinyitottuk a raktárakat, és elkezdtük megszámlálni, mennyi mindenünk maradt, így a tél után. Teli ugyan nem volt

egyik siló sem, de azt azért láttuk, hogy az orkok inkább hagyják elrohadni a termést, semhogy szétosszák az éhes emberek közt, ha már a katonáknak nem viszik el. Aztán a falu szinte egyöntetűen fel akarta kérni Nagyapót, hogy legyen ő a vezetőnk, de elutasította. „Én már öreg vagyok. Ami néhány évem hátra van, azt szeretném nyugodtan, békében kiélvezni. Ez az új világ a fiataloké.” És ezzel Zorára és rám nézett, de kétlem, hogy pont bennünket szánt volna vezetőnek. A magam részéről szerintem Azrubar tökéletes választás lenne. Korábban is ő volt az, aki kiállt mellettünk még akár az orkok ellenében is, és mindenki felnézett rá, most is hamar elkezdte szervezni az életet ebben a megváltozott helyzetben. Zoraphel persze mosolyogva mondta, hogy ő is vállalná, ha megkérnék. Nevetve válaszoltam neki, hogy „Szép is lesz, amikor választanom kell majd kettőtök közül!” Szerencsére nem gondolta komolyan, mert akkor tényleg nagy bajban lennék...

Elhatároztuk, hogy holnap embereket küldünk a szomszédos falvakba és rabszolgatelepekre. Hosszas vita után abban maradtunk, hogy fegyvereket is visznek magukkal a követek. Bánni ugyan nem tud vele senki – hiszen az embereknek szigorúan tilos volt fegyvert viselnie eddig –, de ki tudja, odakint vannak-e még orkok. És ha mégis vannak, jobb a fegyver, mint a semmi.

Néhányan kitalálták, hogy máglyát gyűjtanak a Felvigyázó háza előtti téren, ami körül éjjel megünnepeljük a szabadságot.

Most először életemben nem kell attól tartanunk, hogy mit hoz a holnap. A holnap a miénk.

A SIKER TITKA

Írta: Jóba Kati

[Verspályázat 2021– 1. helyezett]

Bár tűnhet butaságnak
Ismeretlen dolgot tenni,
Lehet semmiség az másnak:
Belevágni, véghezvinni.
Óvatlanul vendégül látsz

Barátokat, vagy tizenháromat
„Az út aztán csak megy tovább...”
Gondolkodni meg sem állnak.
Gázolnak át hágón, erdőn,
Igézőn vár a Hegy és a mély,
Nem rejtély, hogy mi ad nekik erőt:
Sikerük titka: a bátorság és a remény.

NEGYVENÉVES A GYŰRŰK URA ELSŐ MAGYAR KIADÁSA

Írta: Orthmayer Flóra (Metaflora)

Negyven évvel ezelőtt, 1981 júliusában jelent meg Magyarországon *A Gyűrűk Ura* – az eredetihez illően hosszúra nyúlt előzmények után.

A könyv hírére itthon valószínűleg Erdei Grünwald Mihály kezdte el terjeszteni, mikor 1973 nyarán meghívta Jan Howard Finder (The Wombat) „Tolkien-szakértőt” a Természettudományi Ismeretterjesztő Társulat (TIT) Tudományos Fantasztikus Klubjába előadást tartani. Az előadás tolmácsa Simoné Avarosy Éva volt, aki ekkor még maga tervezte lefordítani *A Gyűrűk Urát*, de végül csak szerkesztőként működhetett közre, és mint aki „a fordítást az eredetivel egybevetette” került be az első kiadás közreműködőinek névsorába. (Ez a bizonyos „eredeti” egyébként a Ballantine Books-féle amerikai kiadás volt, amelynek így olyan egyedi hibáit is megörökölhettük, mint Frodó quenya nyelvű köszöntésében az „omentiemo” az első angol kiadásban szereplő „omentiemo” vagy a Tolkien által javított „omientielvo” helyett.) Avarosy Éva ajánlotta a kötet kiadását a Gondolat Kiadónak, a fordítást pedig Réz Ádám kezdte meg, mégpedig a végén: a terminológia megalapozásához elengedhetetlen Függelékkel.

Az első magyar Tolkien-könyv mégis *A babó* lett 1975-ben, majd arról is hírt kaptak a magyar olvasók, hogy a „tündérekéről, törpékről, erdei szellemekről stb.” szóló *The Silmarillion* 1977-es megjelenése évében a New York Times bestseller-listájának élére került a „fiction” kategóriában. (Magyarország, 1978.06.11.) De a szerző főműveként emlegetett „történelem előtti sci-fi regény” magyar megjelenése még mindig váratott magára. Pedig a Népszava már 1977-ben beszámolt róla, hogy milyen érdekes kötet magyar kiadása van készülöben: „A híradások szerint Tolkien kitalált magának egy sajátos »nyelvet«, egy »magánjelrendszert«, s ezzel egy furcsa, egyéni mitológiát írt: kultúrtörténeti érdekességű, szépirodalmi jellegű, terjedelmes műalkotást. Ez a gyűrű ura. Nehéz egy szóval megnevezni, meghatározni, mi ez az írásmű. Inkább csak körülírni lehet. Talán felnőtteknek szóló, fantasztikus tündérmesének nevezhetnénk, amelyben az író egészen új, izgalmas, színes, képzeletbeli világot teremtett.” Réz Ádám azonban 1978. szeptember 13-án elhunyt, és *A Gyűrűk Ura* fordításával csak a 11. fejezet végéig jutott: „Frodó kezéből kihullott a kard, ereje maradékával még lehúzta ujjáról a Gyűrűt, s görcsösen jobb markába zárta.”

A kardot és a munkát ezután évekig senki nem vette fel, hiába emlegették itt-ott, hogy hamarosan megjelenik magyarul „a háromkötetes nagy mű”, valójában senki nem dolgozott rajta. „Mikor Frodó magához tért, még mindig a Gyűrűt szorongatta, kétségbeesetten.”

Mire Göncz Árpád megkapta a feladatot, három és fél hónapja maradt a befejezésére, és hálásan gondolt elődjére, aki „élete talán legnehezebbnek tűnő fordítói feladata alól” mentette fel a terminológia megalapozásával. Az első tizenegy fejezetben a verseket is Réz Ádám fordította, ezek hátralévő része Tandori Dezsőre maradt. És végül sokévi várakozás után a Gondolat Kiadó valóban megjelentette magyarul „az angol nyelvtudós, J. R. R. Tolkien *A Gyűrűk Ura* című nagy ívű, a közelmúlt történelmét is idéző meszeszerű regényét” (Népszabadság, 1981.08.08.), ezt a „hamisított tündéregényt” (Esti Hírlap, 1981.09.14.), 51 000 példányban, kemény kötésben – a papír védőborítók képeit és a zöld kötésbe nyomott címereket Vida Győző készítette.

Kiadók és kiadások követték egymást az azóta eltelt negyven évben, de még a 2008-as nagy felülvizsgálat során is csak annyit változott a szöveg, amennyire ez a tartalmi és terminológiai javítások miatt szükséges volt: máig az eredeti három fordító szavaival olvashatjuk magyarul *A Gyűrűk Urát*. Az évforduló alkalmából rájuk emlékezünk.

Források:

- Amerikai könyvkiállítás. *Magyarország* 15. évf. 24.(750.) sz. (1978.06.11.)
- E. G. M.: A fantázia új útjai. *Magyar Ifjúság* 17. évf. 28. sz. (1973.07.13.)
- Erdei Grünwald Mihály: *Karnyújtásnyira a történelemtől – Töredékek egy készülő memoárból* (III-IV. és X. rész) Elérés: http://galamus.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=132909. Letöltve: 2021.06.17.
- Fauskanger, Helge K.: *Tolkien's Not-So-Secret Vice*. Elérés: <https://folk.uib.no/hnohf/vice.htm>. Letöltve: 2021.07.21.
- Göncz Árpád: Réz Ádámra emlékezve. *Nagyvilág* 31. évf. 5. sz. (1986. május)
- Mátyás István: Babits beszélgetőfüzeteitől a Vizsolyi Bibliáig: *A gyűrű ura*. *Népszava* 105. évf. 301. sz. (1977.12.23.)
- Tolkien. *Interpress Magazin* 5. évf. 2. sz. (1979. február)
- Tótság András: *Gyűrűk Ura: Törpök, tündék, hobbitok*. *Esti Hírlap* 26. évf. 215. sz. (1981.09.14.)
- Új Gondolat-könyvek. *Népszabadság* 39. évf. 185. sz. (1981.08.08.)
- Vekerdy Tamás: *Versek, mesék – gyerekeknek*. *Az Élet és Tudomány Kalendárium* (1979)

Ország-Világ 25. évf. 25. sz. (1981.06.24.) 29. o. [<https://adt.arcanum.com/hu/collection/OrszagVilag1957/>]

RÉZ ÁDÁM (1926–1978)

Írta: Csermely Szilárd

„Indul a küszöbről az Út:
ha nem vigyázok, elszelel;
felkötöm én is a sarút,
gyerünk utána, menni kell”

Réz Ádám Kupfer Ádám néven született Aradon, 1926. június 4-én. Iskolai tanulmányait szülővárosában kezdte, majd édesapjával való összekülönbözése után Nagyváradon folytatta; francia–angol tanári diplomát 1951-ben, a Budapesti Egyetemen szerzett. Néhány évig a Magyar Távirati Iroda, majd a Kulturális Kapcsolatok Intézetének munkatársa volt, s több könyvkiadónál töltött be lektori állást. Harminc esztendei műfordítói munkássága során több mint száz kötetet, regényt, színművet, esszét ültetett át magyarra: életének utolsó szakaszát kizárólag a műfordításnak szentelte. Francia, angol, cseh, román, német és japán nyelvről fordított, de latin szövegeket is eredetiben olvasott: Göncz Árpád szerint „Réz Ádám nem nyelveket tudott, hanem nyelvül tudott”, mélységében ismerte meg az emberi nyelv titkát. A *Gyűrűk Ura* terminológiáján, első 11 fejezetén és függelékein kívül az ő tolmácsolásában ismerhettük meg magyarul Balzac realizmusát, Mérimée romantikáját, Malamud és Updike amerikai nagyvárosiasságát, és például Jane Austen *A mansfieldi kastély* című regényét is.

Megemlékezésekben személyiségét „elegánsnak” (Göncz Árpád), „angol alkatnak” (Hubay Miklós), „gentleman-alkatúnak” (f. f.) írják le. A személyére jellemző ösztönösen biztos önkifejezés kellő játékossággal párosult: a cseh nyelvet egy munkaverseny-felajánlás ösztönzésére tanulta meg; a japántanuláshoz Japánból hozott ecseteket, rizspapírt, és élvezte a japán kalligráfiában és írásjegyekben jelen lévő érzéki szépet és a választékos írásképet. Rövid ideig a Kicsoda-micsoda televíziós vetélkedő műsorvezetőjeként is dolgozott.

Merész kezdeményezéseivel, izgalmas és szokatlan megoldásaival új hagyományokat teremtett a magyar műfordításban: sikere nyelvi és irodalmári sokoldalúságának, műveltségének, rendkívüli érzékenységének volt köszönhető, amely nagyfokú tudatossággal és alázatossággal párosult, valamint azzal a céllal, hogy a világirodalom legkülönbözőbb egyéniségei termékenyítő hatással legyenek a magyar irodalomra. „Nem csak a szöveget, de az író, meg a mögötte levő életet is bele kell dolgoznunk-gyúrunk a fordításba” – nyilatkozta egyszer. Ünnepeelt Hašekfordításának sikerét is részben a személyiségéből fakadó ösztönös könnyedségének köszönheti: a derék katona, Švejk mondatai kiválóan átadják a cseh kocsmák sörillatát és hangulatát; illetve a nyelvi leleményességének köszönhetően megtalálta a népies és a városias nyelv sajátos

ötvetét, amelyben a vaskos népi bölcsesség, naivitás és életöröm egyaránt felismerhető.

Göncz Árpád így emlékezik meg a tőle örökölt fordítói munkáról: „Az elkészült anyag, amit átvettem, ékes-szólón bizonyította Réz Ádám halálos komoly játékosságát: mielőtt a történet fordításához hozzáfogott volna, megoldotta a szintén játékos kedvű zseniális nyelvész Tolkien legnehezebbik fordítói feladványát. Tolkien ugyanis, könyve függelékében tudományos alapossággal ismerteti a műben megálmodott sosemvolt nyelvek hangtanát, szerkezetét, nyelvtanát, írásmódját – s ez volt az, amit Réz Ádám, a nyelvész, először alkotott újjá, Tolkien nyomán, magyarul. [...] Igaz, ezután talán betegsége hatására, vagy mert végső soron természetlen feladatra, nem létező nyelv megalkotására pazarolta az erejét – már elment a kedve a műtől, fordításába épp csak hogy belekezdett. Lényegét kimazsolázta, világát megismerte – a többi már csak szöveg.”

Kép: FORTEPAN / Hunyady József adományozó
[<https://fortepan.hu/hu/photos/?id=106449>]

Hosszú betegség után hunyt el Budapesten, 1978. szeptember 13-án, életének ötvenharmadik évében, nyughelye a Farkasréti temetőben található.

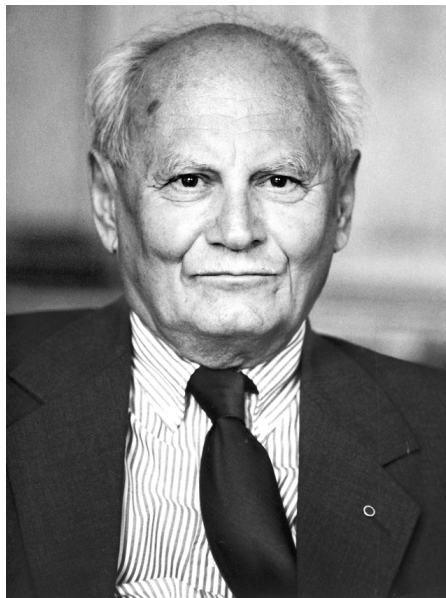
Források:

- b. a.: Meghalt Réz Ádám műfordító. *Magyar Nemzet* 34. évf. 218. sz. (1978.09.15.)
- Elhunyt Réz Ádám. *Népszabadság* 36. évf. 218. sz. (1987.09.15.)
- (f. f.): Búcsú Réz Ádámtól. *Esti Hírlap* 23. évf. 227. sz. (1978.09.26.)
- Göncz Árpád: Réz Ádámra emlékezve. *Nagyvilág* 31. évf. 5. sz. (1986. május)
- Hubay Miklós: Réz Ádám emlékezete. *Nagyvilág* 24. évf. 8. sz. (1979. augusztus)
- R. S.: Réz Ádám (1926–1978). *Kritika* (1978. október)

GÖNCZ ÁRPÁD (1922–2015)

Írta: Karakas Dániel

„És Samu látta, hogy egy hegyes sziklacsúcs fölött, magasan fenn, a felhőrongyok közül fehér csillag kandikál ki egy pillanatra. Szépsége szívenütötte, ahogy a meggyalázott földről föltekintett; visszatért belé a remény. Mert mint tiszta és hideg fénysugár döfött belé a gondolat, hogy a Homály végső soron csak múló kicsiség: a fény és a szépség túl van azon, hogy elérhetné.”

Kép: Szilágyi Lenke [Wikimedia Commons]

Az 1956-os forradalmat követően több társával együtt külföldi beavatkozást kért a szovjet megszállók ellen, amiért 1958-ban életfogytig tartó börtönbüntetésre ítélték. Az általános amnesztiával szabadult 1963-ban, ám a börtönévek meghatározták egész életét, és megalapozták későbbi irodalmi pályafutását is.

Göncz Árpád egy 2010-es interjúban így nyilatkozott: „Fordító a börtönben lettem. Azt állítottam, hogy tudok angolul, amit nagyon jól tettem, mert meg is tanultam bent. És megtanultam egy szakmát, amiből aztán éltem. Mert én a fordításból indultam el az irodalom felé.” A börtönből való szabadulását követően meg is maradt ezen a pályán, előbb szakfordítással foglalkozott, később ismerkedett meg közelebről a műfordítással. Kényszerből kitanult szakmáját nagy gondossággal végezte, fontos volt számára, hogy olyan munkát adjon ki kezei közül, mellyel maga is elégedett, és amely a fordítás révén képes valami újat adni a magyar nyelvnek és kultúrának. Mindig törekedett arra, hogy fordításaiban ne csupán az eredeti mű „magyarozatát” nyújtsa olvasóinak, hanem annak teljes értékű hasonmását.

A rendszerváltást követően, 1990. augusztus 3-án választották meg a Magyar Köztársaság elnökének, mely tisztséget hosszú éveken keresztül, 2000-ig töltötte be. Nagy megbecsülésnek és népszerűségnek örvendett, a magyar politikán és közéleten túl pedig az irodalom is sokat köszönhet neki.

A *Gyűrűk Ura* talán egyik legismertebb fordítása. A munkát Réz Ádámtól örökölte, és igencsak hatékonynak

kellett lennie, hogy időben befejezze: saját elmondása szerint napi huszonöt oldalt kellett fordítania. Ilyen rohamos tempóban is sikerült azonban elmélyednie a regényben, és bár a munka végeztével meglehetősen kritikusan nyilatkozott róla – a „világirodalom legnagyobb kerti törpéjének” nevezte – később azonban megbékélt vele, sőt, megszerette. Az elsők között látta a *A Gyűrűk Szövetsége* filmet, és elmondása szerint valahányszor beteg volt, ezt a regényt olvasta. Göncz Árpád 2002-től a Magyar Tolkien Társaság tiszteletbeli elnöke, részt vett 2003-ban az első Egy Rég Várt Ünnepevényen, 2004-ben pedig megkapta a Társaság legnagyobb kitüntetését, a Tolkien-díjat is.

A *Gyűrűk Urán* kívül *A sonkádi Egyed gazda* első magyar fordítását is Göncz Árpádnak köszönhetjük. Ezeken túl is számos irodalmi klasszikust fordított, mint például Arthur C. Clarke *2001. Űrodisszeiáját* vagy Mary Shelley *Frankensteinjét*. Elismert volt hazai és nemzetközi körökben egyaránt, és alkotói tevékenységét köztársasági elnöki munkássága alatt sem függesztette fel teljesen. Fordításain túl több eredeti művet is írt. A *Sarusok* című történelmi ihletésű kisregénye – mely 1974-ben jelent meg – a valdens eretnekek és a katolikus egyház konfliktusát mutatja be a 14. századi Magyarországon, *Magyar Médeia* című monodrámájában pedig a szerelméért mindent feláldozni kész, a legszörnyűbb bűnököt is magára vállaló nő alakját jeleníti meg.

Göncz Árpád 2015. október 6-án, életének 94. évében hunyt el. A Magyar Tolkien Társaság megemlékezésében kiemelte, hogy halálával nem csak egy nagyszerű irodalmár és köztisztviselőnek örvendő politikus távozott közülünk, hanem egy szellemi vezető, aki sokat tett azért, hogy Tolkien és az ő művét megismertesse a hazai olvasókkal.

Források:

Exkluzív interjú Göncz Árpáddal. Elérés: <https://webzone.ee/aurin/szakirodalom/exkulzivinterjugonczarpaddal.html>. Letöltve: 2021.05.19.

Galamb Zoltán: *Interjú: Göncz Árpád, a műfordító.* Elérés: https://gonczarpad.hu/interju_goncz_arpad_a_mufordito. Letöltve: 2021.05.05.

Göncz Árpád. Wikipédia. Elérés: https://hu.wikipedia.org/wiki/G%C3%B6ncz_%C3%81rp%C3%A1d. Letöltve: 2021.05.19.

Selmeczi Szonja: *Göncz Árpád, a Magyar Tolkien Társaság tiszteletbeli elnöke.* Elérés: <https://www.tolkien.hu/index.php/mtt/item/3066-goncz-arpad-cikk>. Letöltve: 2021.07.20.

TANDORI DEZSŐ (1938–2019)

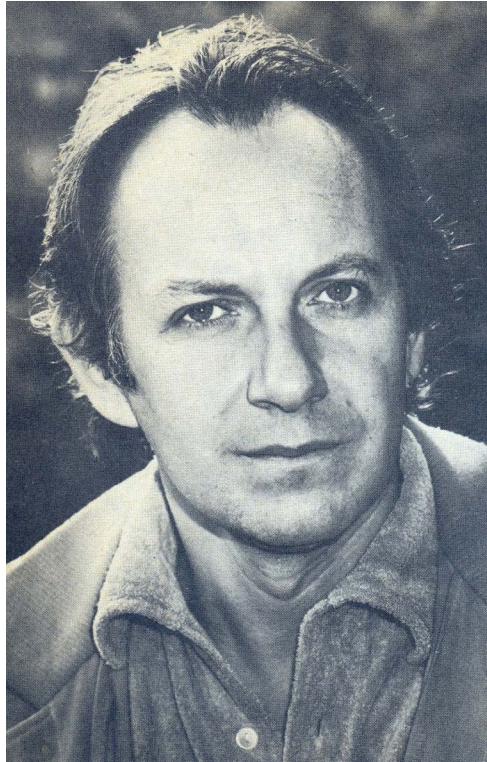
Írta: Bartók Nagy Tamás (Toma)

„Tűznél ülök, s elgondolom,
hajdankorok embereit,
s hogy jönnek Majdanok, miket
már mások látnak itt.”

Tandori Dezső gyermekkorától kezdve, később feleségével, Tandori Ágnessel együtt is ugyanabban a Lánchíd-közelében lakott Budapesten. Magyar–német szakos tanári végzettségét az ELTE-n szerezte. Már fiatalon bekerült irodalomtanára, Nemes Nagy Ágnes írói és baráti körébe, s e társaság művészeti és morális orientációja nagy hatással volt kezdeti éveire. Ahogy Kántor Zsolt fogalmazott: „A kicsi stresszesek, a lényegtelen aggodások megéneklője lett, amelyek oly sokszor nőnek a nagyobbak tűnő ügyek fölé. Ugyanakkor az emberi lélek, a szív nagy ambivalenciái is ott rejlenek sorai között.” Folytonosan megújuló költészetének – Margócsy István irodalomtörténész szavaival élve – „mind metafizikai mélysége, mind filozofikus játékossága újszerűen és felszabadítóan hatott”. Az 1973-as *Egy talált tárgy megtisztítását* a magyarországi posztmodern első verseskötetként tartják számon.

Weöreshöz és Ottlikhoz hasonlóan a Kádár-rendszer túrt írói közé tartozott, de láthatólag nem is vágyott közéleti szereplésre: a hetvenes évek közepétől elvonultan élt Szpéró nevű, műveiben is megjelenő verebével, és ebből az időszakból származik feleségével közös kötetük, a *Madárnak születni kell...!* A rendszerváltás után sokat utazott és járt irodalmi fellépésekre, majd a kétezres évektől ismét bezárkózott – nemcsak a művészeti és politikai életben nem vett részt, de barátaival és kollégáival is csak postai levélben és telefonon tartotta a kapcsolatot.

2019-ben bekövetkezett haláláig 36 verseskötetet és több mint 45 regényt írt, köztük krimi és sci-fi is Nat Roid és Hc. G. S. Solenard álneveken. Poe, Kafka és Woolf művei mellett a *Verses Eddát* is ismerhetjük az ő tolmácsolásában. A hetvenes évektől képzőművészeti tevékenységet is folytatott, szépirodalmi kötetei gyakran az általa készített illusztrációkkal és borítóval jelentek meg. Ahogy változatos életművéről Urfi Péter írja, „az egyszeri, egyszerű olvasó csak nyerhet vele, hogy az egyetemes magyar művészet egyik legeredetibb elméjétől olvashat verset, gyerekverset, regényt, krimi, drámát, tanulmányt és külön is

Kép: Csígyó László [Szép versek 1982 (1983) 70. kép]

felbecsülhetetlen mennyiségű fordítást, aminek egy része bőven tekinthető saját műnek, annyira tandorisította őket”. Mindazonáltal, pont a fentiek miatt, műfordításai máig elég megosztóak. Ez a tolkieni szövegek közül nem is annyira *A Gyűrűk Ura* verseit illetően szokott előtérbe kerülni, hanem egy sokkal jelentősebb munkája, az *Elvesztett mesék* könyve fordítása kapcsán.

Kísérletező, nyelvi leleményekre szívesen építő saját műveit viszont elismeréssel emlegetik a szakmabeliek, és szeretettel idézik fel (akár a Kaláka dallamaival együtt) a műkedvelők.

Kissé külön személyiségéről Kántor Zsolt így emlékezik meg: „A kortárs irodalom unikális gyöngyszeme. *A verebek, a lóverseny, a plüssmacik és a gombfoci megszállottja. Jó értelemben, mániákusan a kis dolgok költője, a játék és a hétköznapi zseniális krónikása.*”

Források:

80 éves a verebek, a lóverseny, a plüssmacik és a gombfoci megszállottja. Elérés: <https://fidelio.hu/konyv/80-eves-a-verebek-a-loverseny-a-plussmacik-es-a-gombfoci-megszallottja-141373.html>. Letöltve: 2021.07.20.

Elhunyt Tandori Ágnes, Tandori Dezső alkotótársa. Elérés: <https://www.vajma.info/cikk/kultura/13791/Elhunyt-Tandori-Agnes-Tandori-Dezso-alkototarsa.html>. Letöltve: 2021.07.20.

Tandori Dezső. Életrajz. PIM. Elérés: <https://pim.hu/hu/dia/dia-tagjai/tandori-dezso#eletrajz>. Letöltve: 2021.07.20.

Urfi Péter: *A világirodalomban sem nagyon találunk még egy olyan univerzális zsenit, mint amilyen Tandori Dezső volt.* Elérés: <https://444.hu/2019/02/13/a-vilagirodalomban-sem-nagyon-talalunk-meg-egy-olyan-univerzalis-zsenit-mint-amilyen-tandori-dezso-volt>. Letöltve: 2021.07.20.

A rovatban *A Gyűrűk Urából* vett idézeteket az első magyar kiadás alapján közöltük:

Tolkien, J. R. R.: *A Gyűrűk Ura*. Gondolat, Budapest, 1981.

Mindhárom portré CC BY-SA 3.0 licenc alatt áll.

MI KELL EGY JÓ KÖMT-HÖZ?

Írta: Selmeczi Szonja (Níniel-Nienor)

A Kreatív Őszi Művészeti Találkozó az MTT egyik legnagyobb múltra visszatekintő rendezvénye: a 2006-os Középfölde Fesztivál óta minden évben volt ilyen jellegű esemény, és 2019-ben már egy tábornyi ember, 163 fő vett részt rajta. Mitől lesz igazán KÖMT a KÖMT?

Egy jó helyszín

A Középfölde Fesztivált Tatán, míg az első igazi KÖMT-öt Monoron tartották. 2008-ban a szervezők a helyszínereséshez egy körzót hívtak segítségül. Akkor kört húztak Budapest köré a térképen, amin belülről a még elfogadható árú diákjeggyel elérhető kis települések estek. Így találtak rá Zebegényre, és született évekig tartó együttműködés a helyi iskolával, amelyhez a nehézségek ellenére (dráguló iskola, kevés férőhely) a résztvevők még 2015-ben is ragaszkodtak. Végül mégis új helyszínt kellett keresni: 2016-ban Esztergomban voltunk, 2017 óta pedig Seregélyesen – bár a település kevésbé ideális, de a Seregélyesi Baptista Művészeti Iskola tárt karokkal várta a KÖMT közönségét. 2020-ban a rendezvény helyszíne mindenki számára saját kanapéja volt, a járványhelyzet miatt ugyanis csak online tudtunk találkozni.

Iskolában alvás

Az iskolában alvás minden őszi találkozó szerves része. Ezt a szokást a prágai TolkienContól vettük át, ennek mintájára már a Középfölde Fesztivál is egy általános iskolában zajlott. A szűkösebb Zebegényben az alvóhelyként szolgáló tantermek egy részében napközben foglalkozások folytak, de Seregélyesen van elég hely ahhoz, hogy az alvás és a foglalkozások helyszínei teljesen elkülönüljenek. A komfortosabb szállásra vágyók Zebegényben a település apartmanjaiban aludtak, Seregélyesen az önkormányzat vendégházát tudjuk kibérelni számukra.

Foglalkozások

Az első KÖMT-ön a résztvevők kétféle, egy elsődleges és egy másodlagos rendben alkothattak. 2010-ben másfél órás foglalkozásblokkok között lehetett választani: így mindenki kedvére összeállíthatta a saját órarendjét. A 2012-es őszi találkozó „műhelyein” a januári Tolkien Napon bemutatható produkciókat, mestermunkákat kellett előállítani. 2014-ben vegyes rendszer érvényesült: voltak egy- és többalkalmas műhelyek, a többalkalmasak egy része egymásra épült, de némelyikbe bármikor be lehetett csatlakozni. 2018-ban a rendezés és műhelyek mellé bevezetésre került a panel: ez olyan előadásokat és foglalkozásokat jelentett, amelyek közvetlenül nem kapcsolódnak Tolkien világához.

Gálaest, bemutatóest

Az első KÖMT-ökön gálaesten és bemutatóesten is fel lehetett lépni, de csak az utóbbi maradt állandó programelem.

A gálaesten előzetes, otthoni felkészülés eredményét lehet színpadon bemutatni, míg a bemutatóest a rendezvény során, a foglalkozásokon összeállt műsorszámokat hivatott a közönség elé tárni. Előfordul, hogy a bemutatóest produkciói együtt mesélnek el egy történetet. A kézműves foglalkozásokon készült alkotásokat kiállításon szoktuk megmutatni.

Külföldiek

2008 nyarán ünnepelte a szlovén Gil-galad Tolkien Társaság a 10. születésnapját, amely egy kölcsönös meghívássorozat kezdete lett a szlovén, osztrák és magyar tolkieniták között – a mi rendezvényeink közül pedig a KÖMT lett a „nemzetközi”: abban az évben 8 szlovén és 4 osztrák vendégünk volt, és még 2009-ben is érkeztek résztvevők mindkét országból. Ezután legközelebb 2018-ban jöttek többen egy országból: akkor 3 szlovák tolkienita csatlakozott hozzánk, egyikük 2019-ben is visszatért.

Ősz

Október 23. vagy november 1. általában hosszú hétvégét jelent, és a szervezők mindig is igyekeztek ezt kihasználni. 2018-ban csütörtökre esett november elseje, amit egy ledolgozós szünnep követett, így ötnapos, rekordhosszú KÖMT-öt lehetett tartani. A legkésőbbi időpont 2020-ban volt: a virtuális KÖMT november végén, két hétköznap este és egy hétvége alatt zajlott. Annyira őszi végén jártunk már, hogy vasárnap este az adventi koszorú első gyertyájának meggyújtásával zártuk a rendezvényt.

Középföldei hangulat

A keretjáték leginkább szetting, hangulat szintjén jelenik meg. Időnként előfordulnak keretjátékos jelenetek, de van, hogy ez teljesen elmarad. Az egyik legemlékezetesebb a 2009-es dark side KÖMT szettingje, ahol a különböző művészeti ágakból összekombinált alkotócsoportok egy-egy népet képviseltek a keretjátékban: voltak táncos-dalos haradiak, színjátészó-harcos trollok (és hajcsáraik), táncos-harcos orkok és színjátészó-táncos umbari kalózok. A bemutatóesten a csapatok arról igyekeztek meggyőzni a Boszorkányurat, hogy nem ők, hanem az utánuk következő fellépők az okai annak, hogy az általa keresett két hobbitot nem sikerült elfogni.

Esti programok

Zebegényben gyakran előfordult, hogy a helyi kocsmák teltek meg a KÖMT népével, míg az iskolai táncter üresen kongott. Seregélyesen korlátozottabbak a szórakozási lehetőségek, így az utolsó esti buliban mulatnak az emberek. Ha október 31. a találkozó idejére esik, gyakran beöltözös Halloween bulit tartunk, vagy éppen bált: 2016 óta külön keringőszekció is van – korábban csak a farsangra volt jellemző a bálozás. Népszerű még a karaoke, ami mostanra szintén állandó esti program lett.

ŐSZI TALÁLKOZÓK

2018 – Seregélyes

2011 – Zebegény

2006 – Tata

2013 – Zebegény

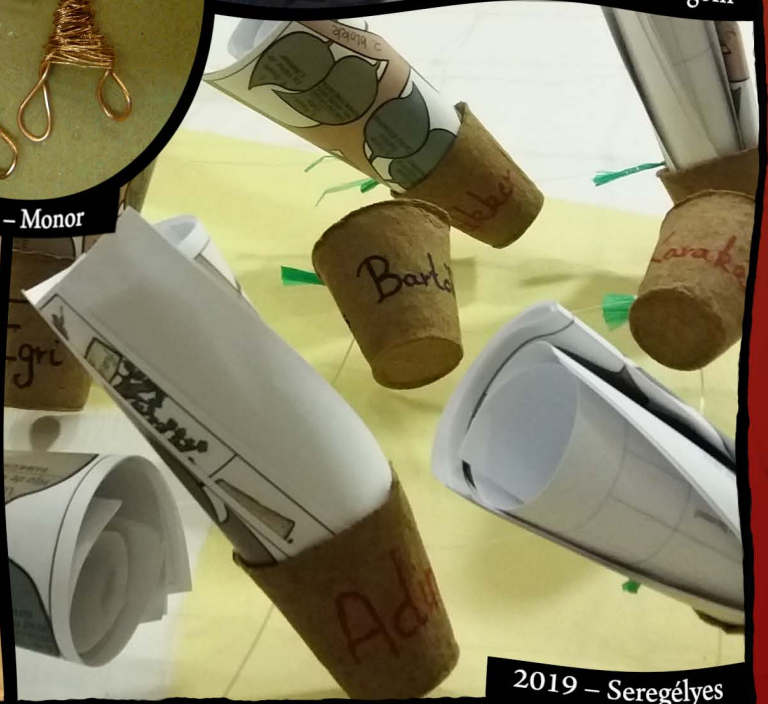
2016 – Esztergom

2007 – Monor

2008 – Zebegény

2019 – Seregélyes

束

Jim